

Sveriges lantbruksuniversitet
Landskapsplanering
Alnarp

Brukardeltagande i förändringsprocesser

Vilka aspekter är viktiga att ta hänsyn till vid involveringen av brukare i utvecklingen av Lindängelunds rekreationsområde och i utvecklingen av mötesplatser i Lindängen?

Citizen participation in community development

Emily Bjärbo Johansson

Brukardeltagande i förändringsprocesser

Citizen participation in community development

Emily Bjärbo Johansson

Handledare: Tim Delshammar, Landskapsutveckling, SLU Alnarp

Examinator: Caroline Hägerhäll, Arbetsvetenskap, ekonomi & miljöpsykologi, SLU Alnarp

Biträdande examinator: Mats Gyllin, Arbetsvetenskap, ekonomi & miljöpsykologi, SLU Alnarp

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: avancerad nivå, master (A2E)

Kurstitel: Självständigt arbete i hållbar stadsutveckling

Kurskod: EX0625

Program/utbildning: Hållbar stadsutveckling – ledning, organisering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2011

Serie: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Brukardeltagande, medborgardialog, Fosie, Lindängelund, Lindängen

Sveriges lantbruksuniversitet
Landskapsplanering

Alnarp

Förord

Föreliggande examensarbete är en del av mastersprogrammet Hållbar stadsutveckling - ledning, organisering och förvaltning på SLU, Alnarp och tillhör ämnet landskapsplanering. Arbetet behandlar brukardelaktighet som en del av en socialt hållbar utveckling och studeras i förhållande till utvecklingen av stadsdelen Fosie i Malmö.

Stadsdelen Fosie består till stor del av ett miljonprogramsområde. Liksom många andra miljonprogramsområden har Fosie fått ett rykte om sig att inte kunna erbjuda sina boende en god miljö och liksom i många andra områden stämmer inte de utomstående bild alltid överens med de boendes. Jag är själv uppväxt i stadsdelen och har därför en stark personlig relation till området. Under min uppväxt har jag brottats med känslan av att höra till en stadsdel som inte riktigt får höra till.

Uppsatsen syftar till att se på betydelsen av brukardelaktighet i förändringsprocesser, men handlar framförallt om en emotionell och symbolisk vinst i demokratiska planeringsprocesser och inte om den fysiska omvandlingen.

Ett stort tack riktas till personerna jag har fått intervju och min handledare Tim Delshammar!

Abstract

One of the biggest questions in the process of making societies socially sustainable is about involving citizens. Another challenge is how to better connect different parts of the city with each other. This aspect treats physical segregation but it is also a question of social exclusion.

One way to work against social segregation is to involve citizens in the development and transformations in the community. Fosie is a district in Malmö where the citizens is participating in the planning process. This study focus on two areas in Fosie, Lindängens centrum and Lindängelund, and surveys the dialogues that the processes holds.

In Lindängen the dialogue is a way to contribute with a cohesive vision about the areas future. The purpose is to make all participants appreciate each others significance and contributions. Thus this process is a way to encourage new initiatives taken from people that are living and working in the district.

In Lindängelund, a new park is intended. People who live nearby are invited to help to decide what activities the park should offer. The process is also a way to create a new node in the area, which will generate more visits from people living outside the area.

Theese two processes are able to obstruct social exclusion in Fosie by giving the citizens opportunities to affect their community.

Citizen dialogues requires the ability to trust each other, but is also a way to gain reliance. The process is often experienced as time-consuming, but is also a long term solution. It provides a possibility to gather several different approaches.

Sammanfattning

I processen för en socialt hållbar utveckling är en viktig del att utöka brukarens möjlighet att påverka sin verklighet. En utmaning i städernas utveckling är att bättre länka samman områden med varandra. Aspekten handlar till stor del om den byggda miljön och fysisk segregation, men en viktig konsekvens av segregation är också ett ibland upplevt utanförskap.

Ett sätt att motverka den effekt som segregation och utanförskap kan få är just att göra brukare mer delaktiga i förändringsprocesser. Arbetet med utvecklingen av Fosie innefattar till en stor del brukardeltagande. Denna studie tar upp två av delprojekten i Fosies utveckling och fokuserar på Lindängens centrum och Lindängelund. Genom intervjuer med ansvariga för dialogerna samt med en av informatörerna på Fosie stadsdelsförvaltning studeras områdena och processerna för dialogen.

I Lindängen handlar processen om att boende, fastighetsägare och andra verksamma i stadsdelen tillsammans i en dialog ska enas om Lindängens framtid. Arbetet syftar till att skapa en större förståelse mellan samtliga aktörer. Detta kan ses som en start där boende och verksamma i området tillsammans senare kan dra igång nya processer och därigenom bevara och utveckla nya kvaliteter i området.

Det andra projektet som studeras är uppbyggnaden av en park i Lindängelund, där boende i området är inbjudna att delta. Syftet med denna process är framförallt att konsultera boende om vilka aktiviteter de vill kunna uppleva i parken, men projektet handlar även om att skapa en ny nod i stadsdelen som ska generera mer besök utifrån och en större stolthet över området bland boende.

I de två studerade fallen kan dessa processer genom brukardeltagande tillsammans utgöra en positiv faktor för att motverka ett upplevt utanförskap i området, där boende ges en tro på sina möjligheter att kunna påverka närmiljön.

Brukardialoger bygger på att de deltagande kan känna förtroende för varandra, men är också ett sätt att skapa en ökad tillit. Det är en process som för många tjänstemän kan kännas svår och lång, men med vinsten att många infallsvinklar kan mötas.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	7
1.1 Ämne.....	7
1.2 Bakgrund.....	7
1.3 Uppgiftsformulering.....	9
1.4 Titel.....	9
1.5 Problemprecisering.....	9
1.6 Syfte.....	9
1.7 Mål.....	9
2. Arbetets disposition.....	10
3. Teoretisk bakgrund.....	11
3.1 Förorten - en paradox.....	11
3.2 Segregation.....	12
3.3 Utanförskap.....	14
3.4 Sammanfattning.....	15
3.5 Brukardelaktighet.....	16
3.6 Grader av brukardelaktighet.....	18
3.7 Metoder för brukardelaktighet.....	19
4. Uppsatsens metod.....	23
4.1 Intervjuer.....	23
4.2 Observationer.....	23
5. Material. Beskrivning av Södra Fosie	
5.1 Fosie.....	25
5.2 Lindängens centrum.....	25
5.3 Lindängelund.....	29
6. Resultat.....	31
6.1 Lindängen.....	31
6.2 Lindängelund.....	35
6.3 Fosie Stadsdelsförvaltning.....	37
6.4 Observationer.....	38
7. Diskussion	
7.1 Segregation och utanförskap.....	39
7.2 Brukardelaktighet.....	40
7.3 Södra Fosie och brukardelaktighet.....	40
7.4 Södra Fosie och segregation.....	41
7.5 Lindängen.....	42
7.6 Lindängelund.....	46
8. Slutsatser.....	49
9. Källförteckning.....	50

1. Inledning

1.1 Ämne

Föreliggande examensarbete på mastersnivå behandlar brukardeltagande i förändringsprocesser som en del av en socialt hållbar utveckling och är kopplat till utvecklingen av Fosiestråket.

1.2 Bakgrund

Fosie är en av Malmös största stadsdelar och består främst av bostadsområden från efterkrigstiden. Liksom många andra områden som kom till under miljonprogrammet, har Fosie fått ett oförtjänt dåligt rykte (Fosie Stadsdelsförvaltning, 2001). Och liksom många andra områden besitter Fosie väldiga möjligheter och potentialer som inte utnyttjas (Malmö Stadsbyggnadskontor, 2010). Således har Stadsbyggnadskontoret i Malmö tagit fram ett Dialog PM (2010) för en utveckling av stadsdelen och döpt projektet till *Stadsutveckling Fosiestråket*. Stråket som syftas på löper genom hela Fosie i nord-sydlig riktning och har därför möjlighet att binda samman stadsdelens områden bättre (Malmö Stadsbyggnads-kontor, 2010).

Visionen är att skapa en långvarigt hållbar stadsdel - socialt, ekologiskt och ekonomiskt. Ledord i förändringen kan sägas vara attraktivitet, minskade barriärer, samverkan och integration av grönska och vatten. Genom att ge de boende i området ett stort fokus i förändringsprocessen och en möjlighet att påverka, skapas goda förutsättningar för en långvarighet med unik förankring i Fosie (Malmö Stadsbyggnadskontor, 2010).

En viktig del i arbetet med Fosie är att utveckla de befintliga mötesplatser som idag inte tjänar sitt syfte. Det finns torg såväl som parkområden som skulle kunna utvecklas och bli till mer attraktiva mötesplatser. Stadsbyggnadskontorets vision är att utveckla levande mötesplatser i samverkan med brukare där själva utvecklingsprocessen kan sägas vara av lika stor vikt som resultatet (Malmö Stadsbyggnadskontor, 2010).

En önskan är även att stadsdelen ska bli "turkos", det vill säga med starka inslag och en blandning av grönska och vatten som en bidragande faktor till identitet och lugn. Bland annat ska området Lindängelund utvecklas och bli till en park med botanisk trädgård. Med ett unikt utbud av växter och aktiviteter ska parken bli en självklar mötesplats för Fosiebor, men även locka människor från hela Malmö (Malmö Stadsbyggnadskontor, 2010).

Det arbete som Malmö stad nu har påbörjat i samråd med boende och brukare i Fosie kan göra att stadsdelen får ett bättre rykte utåt. Men framförallt kan denna utveckling mot en hållbar stadsdel leda till en ökad känsla av tillhörighet och stolthet för boende i området.

Fosiestråket/Nydalastigen med stadsdelen Fosies olika områdestorg/centrum och större grönområden utmärkta (<http://www.malmo.se>).

1.3 Uppgiftsformulering

Min ambition med arbetet var från början att titta mer på konkreta metoder för hur brukardeltagande kan ta form i projekten, men uppsatsen har istället resulterat i mer en övergripande bild av vilka vinster som kan komma ur demokratiska planeringsprocesser.

Arbetet avgränsar sig till utvecklingen av Lindängelund och Lindängens centrum i södra Fosie. De valda platserna studeras utifrån de dialogprocesser som kommunen har påbörjat med de boende i området. Genom en studie av dialogerna som har tagit form i projekten, samt av faktorer som ses som avgörande för dialogen, analyseras erfarenheter av dialogprocesserna.

En stor del av det pågående arbetet i utvecklingen av Fosiestråket fokuserar på samverkan och dialog för en förankring i en vardaglig användning av stadsdelen. I Lindängelund planeras för en park som mötesplats och målgruppen för brukandet av området är i första hand Fosiebor (Gatukontoret Malmö, 2009). I Lindängens centrum handlar utvecklingen om att skapa en mer attraktiv utemiljö med ökad trygghet, men även att etablera en bättre kontakt mellan brukare och kommunen (Altundal, 2011). En viktig aspekt som gör dialogarbetet än viktigare är uttryck av ett upplevt utanförskap i området som utgör det södra Fosie (Knutman & Lindström, 2007).

Utifrån en analys av de två valda områdena, diskuteras förutsättningarna för ett dialogarbete med brukare i förändringsprocesserna. Två aspekter som anses vara avgörande för de två dialogprocesserna presenteras närmre genom litteraturstudier av segregation och utanförskap. Genom litteraturstudier görs också en genomgång av metoder för brukardeltagande. Intervjuer med ansvariga för de påbörjade dialogarbetena ger en förståelse för hur de tänkta metoderna för arbetet ser ut.

1.4 Titel

Brukardeltagande i förändringsprocesser

1.5 Problemprecisering

Vilka aspekter är viktiga att ta hänsyn till vid involveringen av brukare i utvecklingen av Lindängelunds rekreatiomsområde och i utvecklingen av mötesplatser i Lindängen?

1.6 Syfte

Att lyfta fram aspekter som är viktiga för involveringen av brukare i de förändringsprocesser som är kopplade till utvecklingen av Lindängelund och av mötesplatser i Lindängens centrum.

1.7 Mål

1. Att genom litteraturstudier och observationer få en förståelse för Lindängelund och Lindängens centrum, vad gäller sociala, kulturella och andra aspekter som är relevanta för utvecklingen av platserna.
2. Att utifrån en analys av intervjuer med ansvariga för dialogarbetena i de två studerade projekten, sammanställa och analysera deras erfarenheter av deltagandet.
3. Att genom litteraturstudier av metoder för brukardeltagande, sammanställa erfarenheter av brukardeltagande i utvecklingsprocesserna.

2. Arbetets disposition

Denna uppsats inleds med en teoretisk bakgrund som går igenom betydande faktorer för ämnet. Detta stycke tar upp en generell problematik med förorter och miljonprogramsområden och fokuserar på segregation och utanförskap. Litteratur som har studerats för detta avsnitt är artikeln *Periferi och Identitet - den moderna förortens paradox* av Elisabeth Lilja (2000), där Lilja beskriver just problematiken i synsätt på förorter och miljonprogram. I Antologin *Den delade staden* skriver Mats Franzén (2008) och Per Strömblad (2008) om segregation och olika vinklar att se på ämnet ifrån. Bill Hillier, Laura Vaughan och Lars Marcus skriver om kopplingen mellan utanförskap och den fysiska strukturen i artikeln *The spatial syntax of urban segregation*. Byrne (2005), Madanipour (2003) och Healey (2006) beskriver vikten av att vara delaktig.

Därefter följer ett kapitel om betydelsen av brukardeltagande samt en beskrivning av olika grader av deltagande. I denna del beskrivs också några av de vanliga metoderna för brukardeltagande som kommuner i Sverige använder sig av. Handboken *Plan och process - handbok i dialoginriktad planering* som sammanställts av Länsstyrelsen i Skåne län ligger till stor del som grund för denna text, liksom Healey (2006). Arnstein (2011) redogör för hur grader av deltagande påverkar brukaren. Även Huddinge kommuns (2007) sammanställning *Handbok i delaktighet - från vision till verklighet* har använts för att beskriva metoder som idag används inom kommunal verksamhet.

Uppsatsens metod beskrivs närmre på sidan 22 och 23. Metodbeskrivningen följs av en beskrivning av de två studerade platserna utifrån historisk bakgrund, nutid samt visioner från kommunen.

Resultatet som utgörs av en sammanfattning av intervjusvar med kompletterande observationer och ligger tillsammans med ovanbeskrivna teoretiska utgångspunkter, till grund för en diskussion. I diskussionen resoneras kring betydelsen av de två studerade projekten, de metoder för brukarmedverkan som kommunen använder i utvecklingen av de två studerade platserna samt i förhållande till den teori som i uppsatsen behandlar brukardelaktighet och segregation och utanförskap.

Uppsatsen avslutas med slutsatser kring de två projektens betydelse och vilka de största möjligheterna eller utmaningarna i projekten kan vara, samt mer generella slutsatser om brukardelaktighet, segregation och utanförskap.

3 Teoretisk bakgrund

3.1 Förorten - en paradox

Nedan följer en beskrivning av en generell problematik med miljonprogramsområden - nämligen synen på dessa och motsägelsefullheten i det.

David Byrne (2005), som skriver om social exkludering, menar att genom en uppdelning som till stor del beror på var man bor och vilken inkomst man har finns idag ett problem med segregation och socialt utanförskap. Byrne (2005: 62) citerar Barry som menar att individer i ett samhälle är socialt exkluderade om de, på grund av faktorer som de inte själv kan påverka, inte kan delta i aktiviteter som andra har tillgång till, och som de vill delta i. Byrne (2005) menar också att det finns olika grader av utanförskap och att förflyttningar och omställningar i tid och rumslighet påverkar, exempelvis ekonomiska förändringar. Inkomst är en viktig faktor genom att det exempelvis påverkar möjligheterna att välja hur och var man vill bo (Byrne, 2005). Den kanske viktigaste aspekten av problemet med exkludering handlar om möjligheten att kunna påverka, då delaktighet utgör en av grunderna i samhället (Byrne, 2005). Byrne (2005) menar även att detta är extremt svårsmitt. Elisabeth Lilja (2000) lyfter en viktig aspekt av makten att kunna påverka, nämligen synen på de områden som utifrån ses som socialt exkluderade, då en del av problemet kring segregerade områden landar i föreställningar om dem.

Elisabeth Lilja (2000) beskriver i sin artikel *Periferi och Identitet - den moderna förortens paradox* hur den moderna förorten, eller miljonprogrammet, utgör en motsägelse. Samtidigt som miljonprogrammet representerade ett ideal för efterkrigstidens planerare, blev det genast kritiserat av andra experter. Med de nyvunna aspekterna kring grönska och solljus som hälsofrämjande medel, kom frågor kring sociala möten och grannskap lite mer i glömska (Lilja, 2000). Problematiken låg i att denna rationella expertkunskap var begränsad till en teknisk expertis och inte tog hänsyn till de sociala faktorerna (Healey, 2006). Byrne (2005) menar att denna typ av planering har inneburit att ett problem med socialt utanförskap har förvärrats. Även om de moderna förorterna har kritiserats hårt från början, har kritiken riktats åt olika håll under olika tider. Om debatten under 1940-50-talen, gällde möjligheten att kunna interagera och känna samhörighet med andra boende i de nyupprättade områdena, handlade den under 1960-talet om vilka sociala konsekvenser miljonprogrammet gav. Under 1990-talet började fokus hamna alltmer på segregationen som dessa områden skapade och fokus hamnade alltså på områdenas avskärmning från andra (Lilja, 2000). Lilja förklarar motsattheten i diskussionen kring förorten enligt följande: "Å ena sidan framförs uppfattningen att moderna förorter, även de som uppfördes inom ramen för miljonprogrammet, är en hembygd. Å andra sidan hävdas att moderna förorter är hemvisten för vantrivsel, ångest och längtan efter något annat." (Lilja, 2000:1). Lilja (2000) skriver även att gemensamt för synsätten dock är fokus på den vardagliga miljön och vikten av att känna sig stolt och hemma där.

Under planeringen av miljonprogrammet lades som ovannämnt stor vikt vid de fysiska aspekterna av människors levnadsmiljöer och mindre vikt vid sociala faktorer i utemiljöerna. Och då miljonprogramsområden ofta främst består av bostäder, innebär det att den vardagliga användningen av platserna inte togs hänsyn till i planerandet (Lilja, 2000). Den gågata som bland andra Jacobs (2005) och Gehl (2006) menar utgör en viktig mötesplats finns inte ofta i miljonprogramsområden. Även Madanipour (2003) skriver att förortens misslyckande bland annat ligger i avsaknaden av gågator, funktionsblandning och väldefinierade (cent)rum. Även Lilja (2000) menar att otydliga avgränsningar mellan det privata och offentliga rummet kan försvåra möjligheterna att hitta sina egna rum.

Lilja (2000) menar dock att det inte är så enkelt att avsäga miljonprogramsområdets sociala värden. Barn och ungdomar som växt upp och andra som spenderat mycket tid i miljöerna, har givit platserna innebörd (Lilja, 2000). Bostadsområdet består av brukarnas upplevelser och verkligheter (Molina, 2008). Kritiker och experter hävdar trots detta ofta tyvärr att förorten inneburit en "utarmning av det sociala livet" (Lilja, 2000:6). Fosie Stadsdelsförvaltning (2001) menar också att ett problem ligger i föreställningar och hur åsikter som kommer från människor som inte bor, eller bara få gånger har varit, i områdena beskriver förorten med en negativ och förenklad bild. På samma sätt som denna förenkling ger en snäv bild av förorten eller miljonprogrammet, blir också bilden av de som bor där snäv (Molina, 2008).

Lilja (2000) beskriver hur förortsmiljön gör människor både mer bortkomna i och bundna till grannskapet. I en omgivning som både speglar stolthet och vantrivsel, kan det vara svårt att välja hur man själv ska se på miljön. Detta kan tyvärr leda till att grannskapet utgör en påfrestning istället för en betydelsefull plats för social gemenskap (Lilja, 2000). Att ens bostadsområde kritiserats utifrån kan bidra till den uppfattning att utemiljön brister i sin kvalitet. Den fysiska omgivningen i miljonprogramsområdena försvårar helt enkelt skapandet av identitet, mycket på grund av en likformig planering över hela stadsdelar. Att hitta "sin" plats, kan därmed bli svårare (Lilja, 2000). När området i sig saknar en tydlig identitet kan detta i sin tur påverka så att det bildas glapp mellan de boende. Det blir svårt att relatera till platsen liksom till sina grannar (Lilja, 2000). Det kan till och med leda till konflikter mellan de boende (Byrne, 2005).

3.2 Segregation

En konsekvens av bland annat modernismens uppbyggnad av ett bilburet samhälle under 1960 och 1970-talet, är att bostadsområden och stadsdelar från den tiden ofta delas av och segregeras från andra områden och stadsdelar. Liksom hur Elisabeth Lilja (2000) i stycket ovan förklarar hur den moderna förorten givits en stämpel påverkas även de som bor där (Molina, 2008; Franzén 2008).

Segregation kan ta form på olika sätt men innebär att grupper i samhället befinner sig geografiskt eller socialt åtskilda. Strömblad (2008:169) skriver att "en stad är segregerad om befolkningsammansättningen skiljer sig åt i olika delar av staden". Det finns först och främst rumslig segregation som mer eller mindre förekommer överallt, men i olika utsträckning. Detta är även den tydligaste formen av segregation (Byrne, 2005). Segregation sker även på en mer abstrakt nivå, där man kan tala om maktrelationer mellan olika (grupper av) människor. Då handlar åtskillnaden om en hierarkisk skillnad grupperna emellan som tar form både genom ett praktiskt och ett normativt tillstånd (Franzén, 2008).

I antologin *Den delade staden* diskuteras faror med segregation. Mats Franzén (2008) skriver kapitlet *Problemet segregation: en orättvis jämförelse*. Genom att ett område beskrivs som segregerat, innebär det även att de som bor där är segregerade. Konsekvensen blir känslor av förödmjukelse, genom att man inte erkänns höra till, vilket föder känslor av utanförskap (Franzén, 2008). Liksom Lilja (2000) beskriver förorten som en paradox, utgör både en påtalad och en förnekad segregation en motsägelse. Å ena sidan kan inte den "andra" pekats ut som segregerad om segregation som problem förnekas. Å andra sidan måste man ställa sig frågan om det verkligen är försvarbart. De som står innanför kan tyckas ha en skyldighet att hjälpa de som inte gör det. Motsägelsen i detta ligger i hur detta just pekar ut den andra som segregerad, vilket kan kännas kränkande. En ytterligare aspekt att ta hänsyn till är hur en förnekelse av segregation egentligen kan sägas utgöras av kunskapsbrist och rent av är en försummelse av den "andra" (Franzén, 2008).

Oundvikligen i sammanhanget är att ställa sig frågan vem som egentligen avgör vem som är segregerad. Vem bestämmer vem som är innanför och vem som är utanför?

Mats Franzén (2008) beskriver olika sätt att se på segregation. Han presenterar tre begrepp och synsätt på ämnet som han benämner orättfärdighetssynen, farosynen och den marknadsliberala synen. Begreppen innefattar skillnader både i vad som utgör faran med segregation och vem som kan fastställa det.

Orättfärdighetssynen erkänner även de som står utanför. Den erkänner skillnader, men ser och behandlar alla lika. Problemet är själva skiljelinjen. Genom synsättet är "den andra" både sedd och tilltrodd. Denna syn ser också faran utifrån den som är utanför (Franzén, 2008).

Farosynen däremot handlar inte om allas lika värde, men menar att skillnaden mellan de som är innanför och utanför inte får bli för stor. Detta grundar sig som ovannämnt inte i ett demokratiskt synsätt, utan i rädslan för att skillnaderna grupperna emellan ska leda till något skrämmande eller farligt. Motsägelsefullheten i detta ligger alltså i att rädslan grundar sig i en fördom. Detta sätt utmålar också den "andra" som problemet. Den andra blir sedd, men utan förlitan (Franzén, 2008).

Den marknadsliberala synen lämnar tvärt emot farosynen "den andra" anförtrodd men osedd. Den erkänner inte segregation som fara, vilket kan utgöra ett lika stort hot mot "den andra" genom att inte ta ansvar (Franzén, 2008).

Både farosynen och orättfärdighetssynen erkänner segregation, med skillnaden att orättfärdighetssynen inte ser det som ett problem om de segregerade ses som medmänniskor. Genom farosynen har de etablerade makten att avgöra som är innanför och utanför. För de som är utanför kan det innebära en kamp för bekräftelse (Franzén, 2008). Det hotfulla ligger i detta fall inte i att alla människor inte ges ett lika värde, utan i hur det främmande inte passar normen. Farosynen lägger vikten och ansvaret på "den andra" då den "den andra" i sig utgör skillnaden, det okända och farliga. Därför innefattar även farosynen en förespråkad moralisk ståndpunkt, vilket dessutom ofta leder till att den andra ses som ett objekt. Således skapas ett förhållande som saknar ömsesidighet mellan de som är innanför och de som är utanför. För att vara innanför måste de som är utanför anpassa sig efter de etablerades norm (Franzén, 2008).

Liksom Byrne (2005) menar också Madanipour (2003) och Strömblad (2008) att segregation kan framkalla betydande olikheter mellan olika kontexter. Det handlar framförallt om informationsflöden, vilka kan skilja sig från kontext till kontext. Beroende på vilken kontext man befinner sig i, har man tillgång till olika sorter och olika mängder information. Rör man sig inom fler sammanhang har man alltså tillgång till mer och olika sorters information och får således fler infallsvinklar. Detta påverkar i sin tur ens verklighetsbild, så som vad man kan åstadkomma och vad som leder till framgång eller misslyckanden (Strömblad, 2008). Tillgång till få sammanhang leder till social exkludering (Madanipour, 2003). Byrne (2005) och Strömblad (2008) beskriver också hur världen utgörs av en uppsättning av slutna system, från globala, till regioner, till städer och stadsdelar. Han menar att dessa kapslar i sammanhanget inte har en rangordnad innebörd. Dock har dessa olika kontexter ett starkt inflytande över vilka möjligheter och vilket utbud de boende har tillgång till (Byrne, 2005). Exempelvis kan socio-ekonomiska faktorer eller utbildningsnivåer spela in (Strömblad, 2008). Man kan även tala om kontexter efter fysiska avgränsningar, så som Byrne (2005) och Strömblad (2008) visar exempel på. Strukturella faktorer handlar om exempelvis organisationer, politiska partier som verkar inom en viss kontext. Det finns även globala faktorer som inte går att koppla till en kontexts sammansättning (Strömblad, 2008).

Genom information om hur andra "som är som jag" betar sig och vilka följder detta får, tar man sedan ett beslut om huruvida man själv vill identifiera sig med dessa eller inte (Strömblad, 2008:186). Madanipour (2003) menar att om alla grupper i samhället har samma tillgång till det offentliga rummet ökar också förståelsen för andra. Tillgång till det offentliga rummet gör att människor kan uppleva samma sak, även med olika förutsättningar (Madanipour, 2003). Människor formas delvis genom att reflektera andra (Strömblad, 2008). En kontext uppstår genom människors interaktion med varandra i olika sociala sfärer. En social kontext är resultatet av den interaktion som uppstår i en viss sfär (Strömblad, 2008). Segregation kan göra att människor inte känner sig erkända för dem de är, genom att de får en stämpel som andra skapat. Detta för att segregation håller isär människor och försvårar möten. Ett ömsesidigt erkännande är viktigt och är något som bara kan uppnås genom andra. Genom möten kan man se sig själv i andra, vilket leder till att man inte ser "vi och dem" (Franzén, 2008).

3.3 Utanförskap

Utanförskap skildrar hur delar av en befolkning på något sätt ses stå utanför samhället, av sig själv eller av andra. Så som beskrivits i stycket ovan är utanförskap en följd av segregation och då framförallt en känslomässig sådan. De två begreppen hänger alltså tätt samman och måste behandlas därefter (Marcus, 2007). I stycket nedan beskrivs kopplingen mellan socialt utanförskap, det fysiska rummet och social sammanhållning.

Madanipour (2003) menar att det fokus som hamnade på individen istället för samhället under 1980-talet ledde till en ökad uppdelning och social exkludering. Samtidigt som det är viktigt att ta tag i ett växande problem med socialt utanförskap i Sverige, finns det som tidigare nämnt en baksida med att uppmärksamma frågan (Franzén, 2008). Då stämpeln på ett område kommer ovanifrån eller utifrån kan den tvingas på människor som inte känner sig träffade och då snarare förvärra saken (Franzén, 2008). Att få veta att man inte tillhör är (förmodligen) sårande. Som boende och brukare av ett område skapar man sig minnen och upplevelser av en plats och då utanförskap inte sällan går hand i hand med miljonprogramsområden och förorter – som fått mycket kritik för att inte kunna erbjuda sina boende socialt acceptabla miljöer, blir budskapet att de minnen som skapats inte är värdiga (Lilja, 2000). Boende i områden besitter annan kunskap och andra upplevelser än någon som inte besökt området, men ges inte alltid möjligheten att visa detta utåt (Fosie stadsdelsförvaltning, 2001).

Försök att motverka segregation eller utanförskap görs ofta, men en svårighet verkar vara att koppla åtgärden till den önskade effekten. En anledning kan vara avsaknaden av kunskap om området ifråga (Marcus, 2007). Marcus (2007) menar mer specifikt att den kunskap som saknas berör social segregation i koppling till den fysiska strukturen. Segregation i sig innefattar en fysisk dimension. Därför kan inte social segregation förstås utan att det sätts i relation till rummet som social sammanhållning (Marcus, 2007). Laura Vaughan och Bill Hillier (2007) menar att det finns en koppling mellan segregation och barriärer. Rumslig syntax, eller Space syntax utgörs av teorier kring relationen mellan stadens fysiska utformning och den process som människans aktivitet skapar i staden (Vaughan & Hillier, 2007). Teorin och metoden tog början genom iakttagandet att rummet utgör en gemensam nämnare för en uppdelning av den fysiska och den sociala staden (Vaughan & Hillier, 2007). Vaughan och Hillier (2007) beskriver närmre hur staden på ytan alltså kan ses som två delar: den fysiska strukturen, och komplexa system av människors handlingar och den interaktion som uppstår dessa emellan. Dock hänger de två delarna tätt samman och är helt beroende av varandra. Sociala system är det som skapar liv i den fysiska staden, men de sociala systemen utformas även utifrån den fysiska strukturens ramar (Vaughan & Hillier, 2007). Mean och Tims (2005) konkretiserar samma förklaring och nämner exempel på dessa mjuka och hårda

faktorer som spelar in, som exempelvis demografiska profiler för området, arbetstillfällen, kollektivtrafik och tillgänglighet etc. Detta innebär en stor skillnad i karaktär i olika städer och stadsdelar och påverkar kvaliteten både på en individuell och kollektiv nivå (Mean & Tims, 2005). Att förstå hur den fysiska strukturen och de sociala systemen hänger samman är viktigt för att kunna förbättra områden och faktorer som påverkar människans liv och vardag. De offentliga rummen skapar genom rörelseflöde och möten med andra människor en förståelse för andra (Mean & Tims, 2005). Vaughan och Hillier (2007) menar att all social aktivitet lämnar spår efter sig i staden, men frågar sig hur sociala aktiviteter som sker i en stad vars struktur bestämdes för länge sedan av helt andra sociala förhållanden påverkas. Space syntax bygger på reflektioner om hur stadsrum inte utgör en bakgrund till människors aktiviteter, utan en inneboende aspekt som påverkar allting människor gör (Vaughan & Hillier, 2007). Detta sker genom rörelse i rummet, att interagera med andra människor i rummet och genom att se det omgivande rummet. Hur staden är formad påverkar alltså hur vi uppfattar rummen. Många av stadens rum utgörs av gator och vägar, som ibland leder till ett öppnare rum så som torg (Vaughan & Hillier, 2007). Rummen, så som människan uppfattar dem, utgörs inte endast av individuella avgränsade rum utan uppfattas i sitt sammanhang - dvs. i förhållande till de andra rummen som tillsammans formar ett större område. Detta mönster kan förklara hur rum både kräver social mening och likväl ger sociala konsekvenser genom att rumslik gestaltning är och ser olika ut, beroende på varifrån det betraktas (Vaughan & Hillier, 2007). Genom Space syntax metoden analyseras rummet tillsammans med människors rörelser och aktiviteter. Därigenom kan visas att dessa två faktorer hänger samman på två sätt: dels kan rumslik sammansättning reflektera och ge uttryck för ett socialt mönster, dels kan tvärtom rummet vara med och forma sociala mönster. Rumslika ordningar kan alltså strukturera och upprätthålla befintliga sociala relationer och status, ofta resulterande i segregation (Vaughan & Hillier, 2007). Genom att skapa rum utifrån kulturella mönster av aktiviteter kan istället nya sociala relationer och sammankopplingar skapas. Den sociala segregation i staden kan beskrivas utifrån sociala och ekonomiska faktorer utan att rummet tas upp, men segregation uppstår även ur en rumsbestämd ordning och handlar lika mycket om fysiska avgränsningar. Stadens utformning påverkar hur mönster av integration och segregation uppstår genom hur de olika rummen är sammankopplade och underlättar, alternativt försvårar därmed rörelse mellan olika rum (Vaughan & Hillier, 2007).

3.4 Sammanfattning

De tre styckena ovan redogör för två begrepp som hänger väldigt tätt samman. Utanförskap kan beskrivas som en konsekvens av segregation. Lilja (2000) beskriver fenomenet sett inifrån, dvs utifrån den som är utanför. Det hon lyfter fram är framförallt en känslomässig aspekt som uppstår ur utanförskap. Dels handlar känslan om hur man själv ser på området man tillhör, dels om hur andra utanför området ser på det. Ur de blandade känslor av stolthet man själv känner över sitt område och vantrivseln som framhålls av andra kan en ovilja att identifiera sig med sitt område och därmed sina grannar uppstå (Lilja, 2000; Byrne, 2005). Lilja (2000) beskriver också en slags förvirring som kan uppstå på grund av den fysiska omgivningen. Utemiljöer som verkar upprepa sig kan försvåra möjligheterna att hitta platser med en tydlig identitet (Lilja, 2000). Franzén (2008) bidrar med ett synsätt som framförallt beskriver utanförskap sett utifrån. Han framhåller vikten av integration för att motverka förutfattade meningar om andra. Det handlar både om att få en förståelse för andra människor och om att det, för att känna att man hör till, krävs ett erkännande från andra (Madanipour, 2003; Byrne, 2005; Franzén, 2008; Strömblad, 2008). Madanipour (2003), Byrne (2005) Strömblad (2008) beskriver också hur segregation utgör ett hinder för informationsflöden och ju mer segregerad man är, desto mindre del av omvärlden har man tillgång till. Marcus (2007) och Vaughan & Hillier (2007) menar att utanförskap måste ses i förhållande till den fysiska miljön. Detta för att den fysiska miljön och sociala mönster är beroende av varandra. För att kunna motverka utanförskap måste kunskap om hur den fysiska miljön och sociala mönster hänger samman finnas (Marcus, 2007).

3.5 Brukardelaktighet

En viktig del i arbetet för en socialt hållbar utveckling innefattar synen på vilka som är brukare och vilka som är experter och för vem städer och landskap planeras. Sociala värden i offentliga rum kan vara svåra för planerare att se. Det är således viktigt att ta hjälp av brukarna för att hitta dessa värden samt upptäcka avsaknaden av värden som kan vara viktiga. Genom brukardeltagande i förändrings- och utvecklingsprocesser kan resultat som motsvarar fler människors verklighet och vardag uppnås och på så sätt innebära en långsiktighet (Ehn, 2008). Föregående avsnitt tog upp problematiken med utanförskap och hur detta påverkas av rumsliga ordningar och sammansättningar. Brukardeltagande kan genom att tillåta en planering som fungerar i ett vardagligt användande vara en betydande del i arbetet att motverka segregation och utanförskap (Byrne, 2005).

Deltagande planering grundar sig i ett demokratiskt synsätt och innebär helt enkelt att de som påverkas av en omvandling ska kunna vara med och påverka utvecklingen (Ehn, 2008). Till skillnad från den rationella planering som inte uppmärksammar sociala faktorer, bidrar kommunikativ planering till strategier som uppstår ur sociala kontexter (Healey, 2006). Det är ett synsätt som tog början då insikten om att planerare och beslutsfattare hade ett ansvar i att förbättra villkoren för de som hade sämre förutsättningar och skulle ta hänsyn till hur medborgarna påverkades av de styrandes beslut (Healey, 2006). Demokrati innebär folkstyre (Ranger, 2007). Anna Ranger (2007) ställer sig frågan i handboken *Plan och process* vilka folket är och vad styre egentligen innebär. Det har inte alltid varit självklart att folket är alla. I det antika Grekland hade endast fria män rösträtt och i Sverige fick kvinnor rösta för första gången så sent som 1921 (Ranger, 2007). Gatukontoret i Malmö stad använder begreppet brukare hellre än medborgare eller konsument. En medborgare är "aktiv" och kan rösta i allmänna val. Begreppet brukare har en neutral innebörd och inberäknar alla, även personer som inte bor i området (Malmö stad, 2010).

Begreppet "styre" kan liksom "folket" graderas. I Sverige har vi idag representativ demokrati, dvs. att medborgare överlåter sin beslutsrätt till en politiker genom val. Den valda politikern bör alltså ha en nära kontakt med de medborgare som denne representerar. I större kommuner, där en politiker representerar många medborgare blir det svårt med en sådan kommunikation (Ranger, 2007). Ranger (2007) menar vidare att detta kan utgöra en bidragande faktor till att medborgare inte alltid känner igen sina värderingar i politikens beslut. Trots detta har engagemanget för den lokala omgivningen ökat bland medborgare, men då främst genom opinionsbildningar och genom att vända sig till tjänstemän. De tillvägagångssätt som medborgare använder för att göra sin röst hörd, stämmer inte alltid överens med det system som den representativa demokratin är tänkt innebära. Ranger (2007) menar att det mest relevanta inte är att avgöra om det är systemet som är otillräckligt eller om det är medborgarna som använder fel kanaler, utan att det handlar om kunskap om hur människors engagemang kan förstås och därmed tas om hand i planeringsprocesser. Buss, Redburn & Stevens Guo (2006) menar att ny informationsteknik kan utgöra ett nytt och utökat sätt att ta tillvara på medborgares intresse. I *En uthållig demokrati* från statens offentliga utredningar (2000) tas upp hur fler typer av medborgarsammanslutningar blivit möjliga med ny teknik för informationsöverföring. Sådana sammanslutningar uppstår ofta ur ett missnöje och en känsla av att ens politiska åsikter har blivit åsidosatta av politiska representanter och ledare och syftar till att föra fram sin mening. Därför bör de representativa organen lyssna noga på dessa sammanslutningar av medborgare. SOU (2000) menar dock att lokala grupper eller direktdemokratiska informationsvägar inte kan ersätta en representativ demokrati. Istället kan sammanslutningar ses berika en representativ demokrati. På en lokal nivå där medborgare berörs särskilt är det en fördel om det finns metoder för att ta tillvara på deras kunskap. En utgångspunkt för att demokrati ska kunna utvecklas och bidra till ett utökat lärande, är att medborgare företräder olika synvinklar (SOU, 2000).

Ranger (2007) formulerar hur kunskap kan ses som "en process där vi ständigt omformar det vi redan vet genom de erfarenheter vi ständigt gör" (Ranger, 2007: 23). Genom att samtala får vi nya erfarenheter och kan se saker ur nya perspektiv, vilket utvecklar vunnit kunskap (Ranger, 2007). Healey (2006) belyser en upplevd problematik med att skapa strategier genom kommunikativ planering. Denna svårighet ligger i att få med representanter som motsvarar den mångfald av förväntningar och behov som brukarna besitter. En annan problematik tycks ligga i uppfattningen om att kommunikativa processer inte når en djupare kunskap. En vanlig övertygelse är nämligen att planeringsstrategier kräver för specifik kunskap för att denna ska vinnas ur det breda perspektiv som kommunikativ planering representerar (Healey, 2006). Healey (2006) menar dock att det breda perspektivet som interaktiva processer genererar är själva styrkan, både i vad processen resulterar i, men också på grund av själva processen. Ehn (2008) uttrycker samma tanke och skriver att genom att de deltagande besitter kunskap från olika bakgrunder och infallsvinklar, sammanförs de deltagande över gränser. Problematiken kan istället ligga i att lyckas sammanföra en lokal förståelse som grundar sig i en social kontext med den tekniska expertkunskapen (Healey, 2006). Redan satta socio-materiella ramar (maktförhållanden och sociala relationer) påverkar interaktionen genom kontroverser, men ett demokratiskt synsätt ger en oväntad vändning för dessa roller och öppnar upp för nya sätt att tänka, lära och interagera. Brukardeltagande kan ses som en komplex process som sammanför aktion, samtal, tankar, känslor och tillhörighet och kan således resultera i en planering som tar hänsyn till fysiska förutsättningar, liksom sinnen, känslor och sociala relationer (Ehn, 2008).

Med ett deltagande av brukare, kan förändringsprocesser därför lättare skapa förutsättningar att möta utmaningen i att förutse eller försöka skapa en trolig vision av framtiden, och således finns möjligheten att planera för brukande innan brukandet tar form. Det är en politisk övertygelse som inte bara förväntas leda till konsensus, utan även synliggöra tvister och konflikter kring sakfrågan (Ehn, 2008). Konsensus kan uppstå genom en process som präglas av ett ömsesidigt lärande. Ett ömsesidigt lärande grundar sig i sin tur på transparens och tillit. Genom konsensus kan inte endast problem identifieras, utan även hur dessa svårigheter bäst kan motarbetas (Healey, 2006).

Teoretiskt sett erkänns brukaren som en viktig resurs i stadsutveckling, men i praktiken verkar dessa fortfarande snarare utgöra ett problem i en process som helst ska gå snabbt. Den mest avgörande faktorn verkar vara en rädsla för att projekt ska dra ut på tiden och att det krävs specifika insatser för att möta medborgarnas krav (Khakee, 2000). Healey (2006) menar dock att förutom att kommunikativa planeringsprocesser bidrar till samförstånd, kan de också utgöra en mer effektiv process på grund av att fler människor är införstådda i förändringarna och varför de sker. Enligt Khakee (2000) saknar även planerarna en förståelse för att plangenomförande får långsiktiga effekter. Planeringen måste för att undvika långsiktiga negativa konsekvenser innefatta lärdomar, insikter och uppfattningar från de intressenter som i högsta grad är mål för planeringen. Brukarplanering kan ta hänsyn till fler aspekter och således även minska risken för framtida problem (Khakee, 2000). Genom brukarmedverkan ifrågasätts funktionen som planerare. Att kunna kommunicera med brukare och sätta sig in i deras uppfattningar är av stor vikt och tillkommer utöver den roll planerare har i en rationell planeringsprocess (Delshammar, 2005). Healey (2006) belyser hur planeraren kan ses som en deltagande istället för styrande. Ranger (2007) menar att processledarrollen i en kommunikativ planering innebär att kunna agera både ledare, medlare, terapeut och utmanare.

Healey (2006) menar att det behövs former av tillämpning som tillåter en bredd som möter och kan ta tillvara på olika tanke- och levnadssätt. Detta lägger ett stort fokus på vem som deltar och inte deltar i processen. Delshammar (2005) ställer sig frågan hur brukarmedverkan påverkar andra brukare och tar upp att det finns en risk att brukare som inte deltagit i planering/förvaltning kan känna sig uteslutna från platser där brukarmedverkan förekommit. Det finns också forskning som visar på att platser där brukare varit involverade i utformningen leder till mer levande rum med större variation i utbud av aktiviteter och därmed mer rörelse. Sådana processer som uppstår kan även ge fler brukare viljan att delta och skapa sin mening, vilket i sin tur kan leda till nya och fler relationer brukare emellan (Delshammar, 2005). Även Healey (2006) menar att sådana goda processer leder till att fler ser värdet av att engagera sig.

En viktig aspekt är att brukarmedverkan leder till ett ökat inflytande och därför kan förstärka demokratin, framförallt vad gäller närmiljön. Det kan även ha en positiv inverkan genom att minska känslor av utanförskap. Ett exempel där brukarinflytande och medverkan lett till en starkare demokratisk vinst även utanför sin närmiljö är i Augustenborg i Malmö. Där ledde ett förändringsarbete i samverkan med brukare till flera goda effekter. Bland annat anställdes en boende i området, som även hade verksamhet där, som konsult och bidrog med lösningar för den öppna dagvattenhanteringen. Samarbetet resulterade även exempelvis i att valdeltagandet för nästkommande riksdagsval ökade i området. Vid det val som skedde något år efter att projektet var avslutat, hade valdeltagandet i området dock återigen minskat (Graham, 2009).

I ett större sammanhang och med fler dialoger med medborgare, kan dessa på sikt leda till en större känsla av att kunna påverka, större samförstånd intressenter emellan och en lokalt förankrad utveckling. Det krävs att medborgare kan känna sig delaktig för att vilja delta. Ju mindre delaktig man känner sig, ju mindre vill man delta (SOU, 2000).

3.6 Grader av brukardelaktighet

Demokratiska planeringsprocesser behandlar i stor utsträckning lärande och kommunikation. Det finns dock olika grader av deltagande. Sherry Arnsteins *Ladder of citizen participation*, 1969, visar upp en gradering av brukarnas roll i beslutsfattningar (Healey, 2006). Det trappan visar är hur alla former av medborgardeltagande inte förutsätter möjligheten att påverka (Arnstein, 2011). Genom upplevelsen av att beslutsfattare använde sig av maktspel ville medborgarna ha större insikt och inflytande över processen (Healey, 2006).

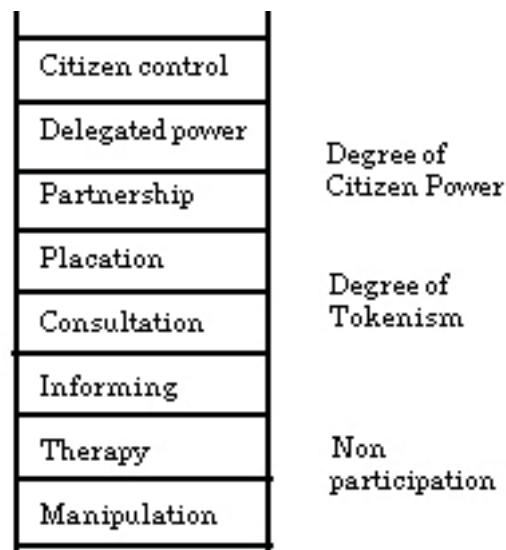

Bild 2: Arnsteins Ladder of citizen participation, 1969
 (<http://partnerships.org.uk>)

Information

Är envägskommunikation vilket innebär att den informerade endast har möjlighet att få insyn i andras beslut (Huddinge kommun, 2007). En svaghet är att informationen generellt kommer från ansvariga till medborgare, utan möjlighet för medborgaren att responsera. Om detta moment desutom tar form i ett skede långt fram i planeringsprocesser, lämnas väldigt lite rum för medborgarna att påverka resultatet (Arnstein, 2011). Genom muntlig information tillkommer möjligheten för brukare att ställa frågor (Huddinge kommun, 2007). Arnstein (2011) påpekar dock att det inte behöver innebära att brukarna får relevanta eller tillräckliga svar. Trots detta menar Arnstein (2011) att information om vilka möjligheter och rättigheter medborgarna har kan utgöra ett första viktigt steg i planering med brukardeltagande.

Konsultation

Innebär oftast att den konsulterade får svara på en avgränsad fråga. Meningen är att få in synpunkter och det handlar främst om några tillfällen (Huddinge kommun, 2007). Arnstein (2011) lyfter dock upp att konsultation inte behöver innebära att brukarnas åsikter tas med i beaktning. Om konsultation används som ensamt moment i den steg som Arnstein (2011) presenterar, kan detta innebära att brukarnas respons endast utgör siffror i hur många som har deltagit. Det kan bli ett sätt för ansvariga att få med brukardeltagande i processen, utan att behöva ta hänsyn till åsikterna i resultatet (Arnstein, 2011)

Dialog

Vid dialog börjar möjligheten att påverka bli starkare (Arnstein, 2011). Det innebär en gemensam växling av upplevelser, visioner och åsikter och är en längre process än vid konsultation där man kan utveckla tankegångar och föra in nya idéer under arbetets gång och således skapas hela processen gemensamt av de deltagande (Huddinge kommun, 2007). Trots att dialogen innebär tvåvägskommunikation, menar Arnstein (2011) att det finns en stor risk att brukarnas kunskap inte ges samma värde som de ansvarigas.

Samarbete

Tillåter brukarna att vara med i en planeringsprocess och utföra aktiviteter som strävar efter kommunens mål (Huddinge kommun, 2007). Genom att de ansvariga och brukarna tillsammans formar en grund att stå på, innebär ett samarbete en process som motsvarar både de ansvarigas och brukarnas vilja av förändring. Detta ger brukarna en verklig möjlighet att påverka processens resultat (Arnstein, 2011).

Medbeslutande

Innebär att brukaren är med och fattar beslut i en särskild fråga. Det kan innebära omröstning i vissa frågor där svaret bestämmer ett politiskt beslut. Men även att brukare får mandat över en del av en kommunal verksamhet och kan bestämma över delar av budget etc (Huddinge kommun, 2007).

3.7 Metoder för brukardeltagande

3.7.1 Enkät

Enkäter gör det möjligt att fånga in många människors åsikter. En styrka är att de tillfrågade kan delta när de själva har tid och kan delta hemifrån. En svaghet ligger i hur frågorna är färdigformulerade och inte alltid lämnar mycket plats för egna idéer. Detta gör det extremt viktigt att lägga mycket tid på formuleringen av frågorna, det finns inte plats för missförstånd. Det är inte heller möjligt för deltagande att ställa frågor till ansvariga.

Sättet är också väldigt anonymt då man endast kommunicerar genom ett papper/en datorskärm - både de ansvariga och deltagande saknar således ansikte. Då man svarar enskilt kan man inte heller brainstorma tillsammans med andra. För mer djupgående svar krävs andra metoder i samband med enkäterna. Det är viktigt att enkäten delas ut på ett språk som de deltagande läser och skriver på. Ett tips är att de deltagande inte ska behöva lägga mer än fem minuter på enkäten, vilket skulle minska bortfall. Tyvärr är stora bortfall ofta ett faktum vid enkätutskick (Huddinge kommun, 2007).

3.7.2 Öppet hus

För att informera och skapa intresse hos många är öppet hus ett bra sätt. Då syftet är att brukare ska kunna komma med frågor och synpunkter är det även en form av konsultation. Det är därför väldigt viktigt att det närvarar politiker och tjänstemän som kan svara på frågor och ta med sig inkomna synpunkter. Det kan finnas möjlighet både till att själva lämna skriftliga synpunkter och att ansvariga skriver ner muntliga synpunkter. En fördel med öppet hus är att man kan använda sig av flera olika sätt att informera, med trycksaker att ta hem, tal, svar på frågor, utställning med bilder etc. detta gör att budskapet kan nå ut lättare till många brukare. För att så många som möjligt ska kunna komma är det viktigt att information om ett öppet hus kommer ut i god tid och att tillställningen tar form under en tidpunkt som passar många. Öppet hus ger brukaren möjlighet att delta under ett tillfälle utan att behöva engagera sig ytterligare. En risk är att det kommer mer folk än de ansvariga kan hantera om tillställningen endast tar plats under en eller ett fåtal gånger (Huddinge kommun, 2007).

3.7.3 Fokusgrupp

En fokusgrupp kan ses som en strukturerad intervju med flera personer (ca 10-20 personer). Syftet är att hitta svar på en väl avgränsad frågeställning, men då gruppen ingår i ett samtal kan diskussionen skapa nya idéer. Beroende på ämne är det viktigt att tänka på sammansättningen av gruppen. Har deltagarna liknande syn på frågan kan diskussionen resultera i ett olikt svar än det som framkommer om de deltagande har helt olika infallsvinklar. Det finns fördelar med både blandade och homogena grupper. En homogen grupp kanske har lättare för att uttrycka sin åsikt. Den blandade gruppens diskussion kan leda till att ett bredare perspektiv kommer fram ur samtalet. Det krävs en moderator som är väl insatt och som kan erbjuda gruppen den information som behövs för en konstruktiv diskussion. Ofta är denna typ av konsultation ett led i en större process, vilket gör att resultatet inte blir synligt för de deltagande förrän längre fram (Huddinge kommun, 2007).

3.7.4 Medborgarpanel

De deltagande i en medborgarpanel väljs ut statistiskt slumpmässigt. Personer som inte brukar delta för att uttrycka sin åsikt kan därför med större sannolikhet dyka upp. Panelen kan mötas under en eller flera dagar och arbeta antingen i små grupper eller i en stor, i senare fallet med en erfaren moderator. De deltagande behöver få tillgång till relevant information för att kunna ta ställning i panelens diskussioner. Därför bör personer med kunskap i berörda ämnen finnas för att kunna reda ut frågor. Berörda kommunpolitiker bör alltid finnas på plats i en medborgarpanel. Ofta tar även ett eller flera omröstningsmoment plats för att låta de deltagande ta ställning i specifika frågor. Då medborgarpaneler oftast ses som ett led i en längre utvecklingsgång, är en nackdel att de deltagande inte kan se resultaten snabbt (Huddinge kommun, 2007).

3.7.5 Dialoggrupp

Dialoggrupper syftar till att ge en bättre förståelse för lokala förutsättningar. Därför lämpar sig metoden för dialog med boende i ett område. Andra deltagande är berörda tjänstemän och politiker.

Med en mindre grupp tillkommer bättre möjligheter till en kontinuerlig dialog och då de deltagande består av personer med en lokal förankring, har deltagarna ett engagemang i förhållandevis lika frågor. En viktig aspekt är vilka boende som ska delta. Antingen kan deltagare väljas ut genom speciella kriterier eller så låter man dem med intresse söka sig till gruppen. I vilket fall som kan inte gruppen sägas representera hela området. Det är viktigt att de deltagande politikerna och tjänstemännen har ett genuint intresse för ämnet (Huddinge kommun, 2007).

3.7.6 Framtidsverkstad

En Framtidsverkstad innebär att de deltagande brukarna ingår i ett samarbete med ansvariga. Arbetssättet ger alla möjligheten att uttrycka sina idéer och bygger på att skapa nätverk mellan flera olika aktörer. Tanken är att alla ska kunna delta oavsett förkunskaper, vilket leder till att fler invånare deltar. Ofta leder metoden till konkreta resultat. I och med att vad som helst kan komma fram ur mötet, är det svårt att i förväg veta om budgeten räcker till de framkomna förslagen. Samma anledning kan också leda till att mötet upplevs vara ostrukturerat. Det finns dock några hållpunkter man bör ta fasta på. För det första bör de ansvariga gå igenom relevant information. Därefter har alla möjlighet att lägga fram sina tankar. De ansvariga antecknar alla idéer, vilka sedan går igenom och prioriteras av deltagarna. Efter detta bildar deltagarna mindre grupper där de högst prioriterade idéer omvandlas till konkreta förslag. Det krävs att de aktörer som kan omsätta förslagen till verklighet deltar, så som politiker, fastighetsägare etc. (Huddinge kommun, 2007).

3.7.7 Rådslag

Rådslag innebär ett medbestämmande. Oftast består rådslaget av en omröstning där berörda invånares avgörande för ett politiskt beslut som ska fattas. Det finns även grader i hur de deltagande brukarna kan påverka. Dels kan det finnas färdigformulerade förslag som de berörda tar ställning till, dels kan de deltagande själva delta medverka i själva formuleringen av förslagen. Då resultaten går igenom som politiska beslut, förutsätter det att så många som möjligt kan delta. Att använda sig av kontinuerligt informationsflöde och att de deltagande kan se resultatet av beslutet så snabbt som möjligt är viktigt. Arbetet med ett rådslag är stort och kan kräva tid av ansvariga, men styrkan ligger att de berörda kan påverka och se praktiska resultat av sitt inflytande (Huddinge kommun, 2007).

3.7.8 Områdesvandring

När ansvariga vill åt information specifikt om boendes närmiljöer - med fokus på trygghet och trivsel - är områdes- eller trygghetsvandringar ett bra sätt att få en verklighetsförankrad bild. Förutom boende medverkar lokala politiker, gatukontoret, fastighetsägare och förvaltare av den fysiska miljön. Tillsammans går man en förbestämd runda där man tar upp positiva och negativa upplevelser av miljön. Då rundan är förutbestämd är en nackdel att viktiga platser kan falla bort i utvärderingen. Styrkan ligger i att man lättare kommer på både positiva och negativa element när man passerar dem. Man får även möjlighet att uppleva med samtliga sinnen och personer som inte bor i området får en chans att lära känna det. Det är upp till var och en ansvarig att göra något åt de framkomna bristerna. Görs inget åt detta förlorar vandrigen sitt syfte. På grund av detta är det viktigt med uppföljning genom en ny vandring. Finns det ett väldigt litet intresse hos ansvariga att åtgärda problem, kan metoden vara bra för att motivera dessa då det är andra aktörer som deltar (Huddinge kommun, 2007).

Beroende på sammanhang lämpar sig olika metoder. En metod behöver inte vara bättre än någon annan, men olika metoder lämpar sig olika väl för resultatet. Med hjälp av metoder kan man skapa en struktur för dialogen. Det är viktigt att vid metodvalet redan ha tänkt igenom vad dialogprocessen ska generera, detta för att metodvalet sätter ramarna för det fortsatta arbetet (Ranger, 2007).

Vid uppbyggnad av en dialog måste man ha klart för sig vilket syftet med dialogen är. Det är också avgörande att känna till bakgrund och förutsättningar. Exempelvis kan det finnas konflikter mellan olika aktörer som kan försvåra dialogen (Ranger, 2007). Healey (2006) menar också att de deltagande på grund av olika förförståelse har olika sätt att tänka på och för att organisera. Innan dialogen bestäms bör man alltså även ha klart för sig vilka aktörer som ska delta. På förhand måste man också fundera på hur konflikter och andra negativa faktorer ska hanteras. Det viktigaste är lärande och delaktighet (Ranger, 2007). Därför måste processen präglas av öppenhet och en möjlighet för alla deltagande att få fram sin syn på saken (Healey, 2006).

Ranger (2007) lyfter fram kritiska framgångsfaktorer för en lyckad dialog i processen. För att underlätta arbetet med en lyckad dialog, att deltagarna känner sig hörda, bör det i förarbetet finnas med en plan för kommunikation i processen. Hon skriver att det i kommunikativ planering krävs struktur och att man som deltagare kan känna tillit. Alla måste bli respekterade (Ranger, 2007). Healey (2006) poängterar också vikten av att alla beslut motiveras genom en förklaring för hur de påverkar intressenterna. Alla beslut som tas i en kommunikativ planeringsprocess bör också grunda sig i överenskomna strategier (Healey, 2006). Processen bör uppta en rimlig investering av personlig tid från de som deltar och behandla lösningar på problem som de deltagande tycker är viktiga (Buss, Redburn & Stevens Guo, 2006) .

4. Uppsatsens metod

Förutom den teori som har presenterats ovan har jag för studien även genomfört intervjuer och kompletterande observationer för respektive område. Här nedan följer en redogörelse för hur information har samlats in för studien.

Innan resultatet presenteras följs detta stycke av en genomgång av Fosie samt en närmre beskrivning av de två studerade projekten för Lindängen och Lindängelund. Litteratur som har studerats för uppsatsens första del är förutom *Fosie - Från folkhem till miljonprogram*, *Program för Malmö botaniska trädgård i Lindängelund* och *Medborgardialog på Lindängen/ Södra Fosie*.

4.1 Intervjuer

Ett sätt att utveckla förståelsen för såväl de två platserna som metoder för brukarmedverkan har varit att intervjua personer med kunskap om platserna och som har arbetat med olika former av dialoger med medborgare. Intervjuer har därför gjorts med:

1. Ansvariga för dialogarbetet i Lindängen på områdeskontoret Möjligheternas Lindängen.
2. Ansvariga för dialogarbetet i utvecklingen av den botaniska trädgården i Lindängelund.
3. Informatörer på Fosie Stadsdelsförvaltning som har arbetat mycket bland annat Facebook för att nå boende i stadsdelen.

För att dokumentera har jag under intervjuerna endast antecknat med papper och penna. Därför finns inga citat från intervjuerna att finnas med i uppsatsen. I uppsatsen återges intervjuaren i flytande text. Utöver de fasta frågor som ställdes kring vilka metoder intervjupersonerna använt, varför dessa val har gjorts, samt vilka erfarenheter de använda metoderna gett, lämnades intervjun öppen för vad intervjupersonen hade att berätta genom spontana följdfrågor.

Jan Krag Jacobsen skriver att inom forskningsintervjun innebär ett större spelrum för intervjupersonen att nya intressanta aspekter kan komma fram. Ett större spelrum kan dock för intervjuaren innebära svårigheter att tolka resultatet. Med färdiga mallar och regler tillkommer istället risken att resultatet saknar personliga upplevelser (Kvale, 1997). För denna uppsats gjordes kvalitativa intervjuer med både strukturerade frågor, för strikt informativa svar, och öppna frågor där intervjupersonen beskrev sin upplevelse av arbetsprocessen. De öppna frågorna underlättade för att inte leda intervjupersons svar i någon riktning (Lantz).

4.2 Observationer

Att observera en plats är ett sätt att hitta mönster i en omgivning (Moore & Cosco), mellan den fysiska miljön, förhållningssätt och aktiviteter som uppstår där (Mårtensson, 2010). Då dessa faktorer kan se olika ut beroende på när observationerna utförs, har platserna observerats under flera av veckans dagar och dygnets timmar. Det är dock viktigt att poängtera att observationer som utförs av människor alltid är subjektiva (Kylén, 2004). Kvalitativa metoder så som observationer ger information som annars inte skulle nå att gå (Wallén, 1996). För denna uppsats gjordes passiva observation med fotografering. Under våren 2011 deltog jag i ett projekt som anordnades av Malmö stad och fick då möjlighet att besöka Lindängens centrum och Lindängelund vid ett flertal tillfällen, ca femton totalt. Dessa tillfällen gav en bra observation av och förståelse för platserna, men vid tillfällena fanns ingen möjlighet att anteckna på plats. Däremot hade jag möjlighet att ta fotografier.

Då alla sinnen påverkar hur vi uppfattar en situation (Mårtensson, 2010), utgör fotografier som bidrar dels med visuella minnen, dels synliggör detaljer som kan ha missats på plats en bra källa till att åter sätta sig in i observationstillfället (Wallén, 1996). Observationerna gjordes för att presentera platserna och för att komplettera intervjuerna i analysen. De bidrog framförallt med en förståelse för hur platserna används.

Ett speciellt tillfälle jag fick möjlighet att observera var under en kväll våren 2011, då jag fick delta i en trygghetsvandring som Områdeskontoret i Lindängen anordnade med de boende. Denna kväll gav framförallt en uppfattning om hur kontakten mellan de boende och mellan boende och tjänstemän kan se ut.

5. Material. Beskrivning av Södra Fosie

Detta kapitel beskriver de två platserna i sitt sammanhang, utifrån material som har sammanställts av kommunen och utifrån observationer som har utförts inom studien.

5.1 Fosie

Fosie stadsdel har under efterkrigstiden växt fram som ett av Malmös miljonprogramsområden. För många är det lätt att avfärda dessa områden som monotona, storskaliga och utan sociala kvaliteter i de offentliga miljöerna runt omkring. Fosie stadsdelsförvaltning har (2001) i samarbete med Storstadens arkitektur och kulturmiljö i Malmö, publicerat boken Fosie - Från folkhem till miljonprogram. Med artiklar och intervjuer gjorda med boende i Fosie, är bokens syfte att motarbeta förutfattade meningar. Motiveringen att "En identitet med sin hembygd skapar goda förutsättningar hos medborgarna för att aktivt engagera sig i utvecklingen av närmiljön och det egna boendet" (Fosie stadsdelsförvaltning, 2001:5) får inleda boken, vilket sedan följs av en förklaring till miljonprogrammets försök att bygga bort bostadsbrist, ojämlikhet och ohälsa. Högre standard och fler bostäder gick under miljonprogrammets byggande före en unik utformning på byggnaderna. Under 10 år skulle en miljon bostäder byggas. Förutom tidspressen var det rationella byggnadssättet även en ekonomisk fråga. Dessa bostäder, som framställdes som fantastiska av dess upphovsmän, fick mycket kritik genom media redan innan de stod klara. Denna kritik har sedan fortsatt att växa (Fosie Stadsdelsförvaltning, 2001).

5.2 Lindängen

Lindängen ligger tillsammans med Kastanjegården och Almvik längst ut i Fosie. Detta som utgör Södra Fosie byggdes som ett självförsörjande centrum. Där finns förutom ett torg med mindre butiker och verksamheter även ett utomhusbad (Fosie Stadsdelsförvaltning, 2001). Tanken med självförsörjande centrum är god, i att boende inte ska behöva ta sig långa vägar till andra delar av staden för att uträtta nödvändiga ärenden. Tillsammans med en infrastruktur som, istället för att koppla samman, skärmar av området från resten av Malmö kan dock resultatet bli att boende blir avskärmade i stadsdelen. Då Lindängen ligger utanför Inre Ringvägen, som inte fanns när Lindängen byggdes, var det nödvändigt att samla många funktioner. Man ville dessutom att alla lokaler skulle utnyttjas så mycket som möjligt. Detta genom att lokalerna skulle kunna utnyttjas av olika grupper under olika tider på dygnet. Man ville även att lokalernas utbud skulle möjliggöra möten över åldersgränserna (Fosie Stadsdelsförvaltning, 2001).

Bild 3: Nydalastigen, eller Fosiestråket i riktning mot Lindängens centrum.

Bild 4: Lindängens centrum

Idag bor det runt 10 000 personer i Södra Fosie (www.malmo.se 1). I Lindängens centrum finns två matbutiker, apotek, bibliotek, två restauranger, bageri, frisersalong och en blomsterbutik. Dess-utom ligger områdeskontoret Möjligheternas Lindängen och mötesplatsen Lindgården här. Idag ses Lindängens centrum av många inte som en plats för möten och aktiviteter (Knutman & Lindstrii, 2007). Utemiljön upplevs vara bristfällig och det talas om att byggnaderna runt torget är i dåligt skick på grund av otillräcklig förvaltning. Centrumet är extremt introvert och lockar inte direkt besökare utifrån. De fasader som vetter ut från centrum saknar fönster. Även på torget har de två större butikerna valt att täcka för sina stora fönsterpartier. Detta gör att man saknar kontakt med en stor del av byggnationen och verksamheterna där. Området är uppdelat med centrum och torg i mitten och bostäder runt om. Hyresrätter och bostadsrätter ligger var för sig, liksom flerbostadshus och småhus. Småhusen är i sin tur indelade med radhus och villor var för sig. Nydalastigen, som kommer att utgöra Fosiestråket, delar av hyresrätterna och bostadsrätterna för sig, liksom Munkhättegatan som delar upp villor och radhus för sig och flerbostadshus för sig. Trots att det finns en fritidsgård för unga, en skola som på fritiden fungerar som allaktivitetshus och Lindgårdens mötesplats, menar många äldre ungdomar att det saknas mötesplatser för dem. Lindgården välkomnar alla, men riktar sig framförallt till äldre personer vilket kan bero på att byggnaden förut fungerade som äldreboende och att hemtjänsten i området fortfarande utgår härifrån. Allaktivitetshuset, en relativt nyöppnad mötesplats i Lindängen, syftar till att sammanföra samtliga åldersgrupper. Mötesplatsen finns på Lindängeskolan och har fått bra respons på kort tid. Aktiviteterna grundas på boendes önskemål och engagerar boende både att delta och att själva hålla i aktiviteter (www.malmo.se 2). Intill Lindängens centrum finns även folkets hus som anordnar med bland annat teater- och musikevenemang på amfiteatern i parken Lindängen.

Bild 5: Amfiteatern i parken Lindängen är välbesökt. (www.facebook.com)

Under delar av 2006 och 2007 gjorde Stadsbyggnadskontoret en undersökning om vad boende i Södra Fosie tyckte om sin boende- och närmiljö. Denna undersökning resulterade i häftet *Medborgardialog på Lindängen/ Södra Fosie* och sammanställdes av Rebecka Knutman och Max Lindstrie (2007) på Stadsbyggnadskontorets planavdelning. Dialogen innefattar samtal med boende, fastighetsägare, stadsdelsförvaltning och affärsinnehavare. Undersökningen ska användas som underlag för att ge en bredare och djupare förståelse för området och för att boende och verka i stadsdelen ska kunna påverka ett nu igångsatt förändringsarbete (Knutman & Lindstrie, 2007).

Ur undersökningen har det framkommit att en del boende i Lindängen känner ett utanförskap gentemot samhället. Arbetslösheten är, sett till resten av Malmö, förhållandevis hög och nästan hälften av de boende valde att inte delta i kommunvalet 2006. Omflyttningen är stor i hyresrätterna och flera boende uttrycker att de känner sig otrygga. I sammanställningen beskrivs att den höga arbetslösheten och att stadsdelen är i behov av att rustas upp är två bidragande faktorer till ett upplevt utanförskap. Genom att göra boende delaktiga i förändringsarbetet kan dessa känslor brytas (Knutman & Lindstrie, 2007).

Undersökningen har bestått av olika moment för att samla in åsikter och tankar (Knutman & Lindstrie, 2007):

- Boendeintervjuer som genomfördes i Södra Fosie vid besök för att få en bild av områdets atmosfär. Där valde man att ställa öppna frågor som exempelvis vad man tycker är det bästa och det sämsta med Lindängen.
- Intervjuer med de lokala hyresgästföreningarna i området.
- Intervjuer som utfördes vid hembesök hos boende i Södra Fosie.

Vid intervjuerna med hyresgästföreningarna samt vid hembesöken ställdes frågor utifrån vilka svar som kommit ur boendeintervjuerna tidigare. De kategorier som de boende i första steget lyfte var:

- * Grönområden
- * Trafiksäkerhet
- * Trygghet
- * Lindängens centrum
- * Mötesplatser
- * Integration

Därtill gjordes även intervjuer med samtliga affärsinnehavare i Lindängens centrum och representer från skola, apotek, fritidsgård, bibliotek samt stadsdelsförvaltningen.

Förutom detta lämnades även enkäter till boende, lärare, elever och affärsinnehavare.

Några intervjuer om trafiksäkerhet blev till en reportagefilm. På Stadsdelsbiblioteket i Lindängens centrum visades en utställning med foton på delar av Södra Fosie, skisser på idéer för framtida utveckling, flygfoto där besökare kunde peka ut platser där de trivdes bra samt platser de inte trivdes på. Med en loggbok gavs också besökare möjligheten att själv lämna sina åsikter och tankar om Lindängen och områdets utveckling. Därtill hölls även seminarier med boende, fastighetsägare, kommunaltjänstemän, forskare och studenter. Samtalen sågs som ett kunskapsutbyte och handlade om södra Fosie och andra Miljonprogramsområden (Knutman & Lindstrie, 2007).

Så tidigt som på 70-talet talade man om att smala av Munkhättegatan efter att boende uttryckte sin oro över den breda gatan. Detta är även en av punkterna som framkommit under dialogarbetet från 2006. Det finns få övergångsställen över gatan och de gångtunnlar som finns upplevs vara otrygga, även under dagtid. Detta resulterar i att folk springer över gatan istället.

Utifrån dialogarbetet från 2006 framkom från de deltagande att grönområdena är mycket omtyckta. Det är en stark anledning till att många väljer att flytta till Södra Fosie. Även trafiksepareringen och många bilfria ytor gör att barnfamiljer dras till området. Denna styrka utgör dock tyvärr även ett hinder för många boende. Flera grönområden upplevs av många som otrygga med bristfällig belysning och buskage som skymmer sikten. En annan bidragande faktor är att de större grönområdena på många ställen ligger utan någon kontakt med bostäder och därför saknas där ofta folk som kan se och höra en. För att stärka grönområdena vill boende förutom att det tillförs belysning och att utsikten bland buskar blir bättre, även att fler bänkar tillförs (Knutman & Lindstrie, 2007). Längs Fosiestråket till och från Lindängelund (i ena änden) finns det få bänkar utsatta, vilket kan utgöra ett hinder för besökare.

Boende menar att den bild som media återger av området är ett problem. För många boende utgör Södra Fosie en trygg boplatz, dock finns det de som uttrycker en känsla av otrygghet för att röra sig i området. Enligt Stadsbyggnadskontorets medborgardialogarbete rör den viktigaste aspekten för de flesta boende ett arbete med trygghetsfrågor i området. Vad gäller mötesplatser för ungdomar finns det förutom fritidsgården inte så många möjligheter. Idrottsplatsen i området är i stort sett alltid bokad av områdets fotbollsklubb och den enda lediga tiden som kvarstår att utnyttja platsen för andra är på lördagskvällar.

I området finns även en idrottslokal som dock står helt oanvänd. Vem som ansvarar för lokalen verkar det råda olika meningar om. Denna lokal hade kunnat utgöra en viktig mötesplats för många ungdomar, såväl yngre som äldre. En målgrupp som det speciellt behövs satsas på är unga tjejer. Utifrån de undersökningar som har gjorts i skolklasser framkommer att det behövs en fritidsgård speciellt för tjejer. Det framkommer också att ungdomar efterfrågar just en sporthall. Fritidsintressen består inte endast av sport. Ett kulturhus saknas också i området enligt boende. Boende har själv kommit med förslag på att delta i förändringsarbetet i Lindängen (Knutman & Lindstrie, 2007). Detta är ett sätt att ta låta dialogarbetet ta ytterligare ett steg mot ett direkt samarbete med boende.

Ett problem vid ombyggnaden av Lindängens centrum kan vara att centrumet byter fastighetsägare ganska ofta. Från undersökningen 2006 framkom att de dåvarande nya ägarna ville vara med och satsa på centrumets utveckling (Knutman & Lindstrie, 2007). Fastigheten har dock bytt ägare åtminstone en gång efter det. Enligt undersökningen framkommer att boende saknar flera funktioner i sitt stadsdelscentrum. Man vill bland annat ha café, post- och bankservice, fler och bättre sittplatser på torget samt bättre belysning (Knutman & Lindstrie, 2007).

5.3 Lindängelund

Lindängelund som ligger längst ut i Fosie består av ett grönområde och var tidigare åkermark. (Gatukontoret Malmö, 2009). Idag finns Katrinetorps gård och Millennieskogen, som planterades tillsammans med medborgare i Malmö runt millennieskiftet, här (www.malmo.se 3). Grönområdet ska nu bli en av Malmö stadsparkar med rekreationsområde och en botanisk trädgård (Gatukontoret Malmö, 2009). Parken består av olika delar och kommer rymma växter som skapar miljöer från jordens alla världsdelar. Med en rik variation i den gröna utformningen av landskapet i detta 100 hektar stora område (två gånger så stort som Pildammsparken), kommer denna park kunna erbjuda avkopplande, utforskande och lärorika upplevelser för människor i alla åldrar. (Gatukontoret Malmö, 2009). Det rika utbudet kommer även göra Lindängelund till en viktig plats för djurlivet. För en lokal anknytning kommer även terrasser för koloni- och odlingslotter skapas. Med start 2011 kommer uppbyggnaden av området pågå i olika etapper fram till 2020 och invigning ske 2012 (Gatukontoret Malmö, 2009).

Bild 6 och 7: Rekreationsområdet Lindängelund som det ser ut idag.

I *Program för Malmö botaniska trädgård i Lindängelund* som Gatukontoret i Malmö tagit fram för den botaniska trädgården presenteras grundarbetet för projektet. Förslaget grundar sig på parallella uppdrag som tagits fram av fem landskapsarkitektkontor (Gatukontoret Malmö, 2009). Dessa har därefter bedömts av representanter för Gatukontoret, Stadsbyggnadskontoret och Fastighetskontoret i Malmö. Ledord för den botaniska trädgården är upplevelse och pedagogik och då med fokus på delaktighet och miljömedvetenhet. Trädgården ska utgöra en given plats för rekreation och möten, och locka både lokalt boende och besökare från andra platser och städer (Gatukontoret Malmö, 2009). Detta kan få god hjälp genom att trädgården kommer att utformas med olika delområden och teman. Det kommer även att finnas utrymme för olika typer av kulturevenemang. För att parken ska vara tillgänglig för alla, ska priser för inträde etc undvikas i största möjliga mån (Gatukontoret Malmö, 2009). För att driva anläggningen kommer en del personal krävas. För utvecklingen för Lindängelund trycks på vikten av att parken riktar sig till boende i närområdet (Gatukontoret Malmö, 2009). Genom att utöka tillgängligheten till området kan såväl fotgängare och cyklister, som resande med tåg, buss och spårvagn lätt ta sig till parken. I nuläget finns de närmsta busstationerna vid Kastanjegården och Lindängen samt i Svågertorp. Det behövs därför busshållplatser närmre Lindängelund. Med den tänkta framtida spårvagnslinjen som ska gå längs Munkhättegatan ökar även tillgängligheten, liksom genom att förbinda ihop Hyllie och Svågertorp bättre med Lindängelund genom ett infrastrukturnät (Gatukontoret Malmö, 2009).

Bild 8 och 9: Malmö stads visionsbilder för parken. (www.malmo.se)

6. Resultat

Resultatet utgörs av tre delar och sammanfattar föreliggande teori samt intervjusvar. Kapitlet innefattar två stycken som behandlar dialogarbetena i Lindängens centrum och Lindängelund var för sig, ett stycke som tar upp Fosie och segregation samt ett stycke som tar upp brukardialog utifrån Fosies givna förutsättningar.

6.1 Lindängen

I en intervju med Sadiye Altundal, som arbetar på områdeskontoret Möjligheternas Lindängen i Lindängens centrum, berättar hon om deras dialog med boende i området. Arbetet är en del av Områdesprogrammet i Fosie och utgörs av ett långsiktigt arbete för att stärka känslan av trygghet och tillit i området. Möjligheternas Lindängen är en del av Malmö stads satsningar för hållbarhet i området och kan ses som en plattform med verktyg för att skapa och upprätthålla en dialog mellan samtliga involverade aktörer i planering, brukande och förvaltning.

Sadiye berättar hur viktigt det har varit i deras arbete att fånga ett intresse hos alla målgrupper i området. De boende måste få komma till tals för att tjänstemännen ska kunna förstå områdets förutsättningar fullt ut. Fokus ligger förutom på trygghet och tillit även på att skapa mer attraktiva utemiljöer. Det har framkommit tydligt att de boende värdesätter möjligheten till arbete högt, samt satsningar på trygghetsfrågor i området. Ett medel för att stärka sociala värden i området är att arbeta med den fysiska miljön. Detta stärker både tryggheten, ger attraktivare utemiljöer och fler mötesplatser som skapar plattformar för en starkare social gemenskap i området. Bland annat vill de boende se satsningar på Lindängens centrum. De olika önskemålen hänger samman tätt och Sadiye menar att önskemålen från de boende inte är något nytt för de som håller i arbetet, utan att det stämmer överens med vad de själva sett.

I arbetet med att utveckla Lindängen är det viktigt att utgå från områdets förutsättningar. Sadiye menar att det inte skulle vara en bra idé att hämta ett färdigt koncept från något annat utvecklingsprojekt för att det fungerade bra där, utan att man måste se till att få en lokal förankring i förändringarna. Som exempel har varje enskild bostadsgård olika förutsättningar, bland annat genom olika fastighetsvärdar. Därför är en tanke att boende och fastighetsvärdar i Lindängen ska kunna samarbeta med olika frågor om boendemiljöerna.

Nyckeln till socialt hållbara områden är att samla krafter. Arbetet behöver inte alltid handla om att skapa förändringar i den fysiska miljön, utan kan lika gärna ha att göra med attitydförändringar och utveckling på ett symboliskt plan. Sadiye ser framförallt att utvecklingen i Lindängen är långsiktig och att det kan dröja innan man ser förbättringar i det stora hela. Hon ser dock att i framtiden ska brukare kunna röra sig mer naturligt i området utan att känna sig otrygga. Hon vill även se fler arbetsmöjligheter och en bättre mix av bostadstyper.

Det finns i nuläget inga planer på att arbeta med en dialog med just ungdomar i området för att skapa en fritidsgård. Äldre ungdomar har uttryckt att de vill ha en fritidsgård som mötesplats, men tjänstemännen trycker på att det är viktigt med en rättvis fördelning av resurser i området för att andra grupper av boende inte ska känna sig åsidosatta. Sadiye menar att Allaktivitetshuset, som nu finns i södra Fosie, dessutom är till för alla - även för att fungera som fritidsgård för ungdomar i området. Tanken är istället att längre fram arbeta med barn i skolåldern och att samtidigt involvera deras föräldrar i samma frågor. Sadiye tror att det är viktigare att satsa innan barn blir ungdomar, för att bygga upp en tillit dem och tjänstemän emellan. Detta för ungdomar lättare kan ha hunnit skaffa sig en missstro gentemot samhället.

Sadiye menar att om det uppstår positiva värden ur ett arbete där man satsat på grupper omkring, syns dessa värden även för ungdomar. Exempelvis om ens föräldrar får arbetsmöjligheter.

I arbetet med att skapa tillit mellan tjänstemän, boende och andra aktörer, så som fastighetsvärdar, har Möjligheternas Lindängen bland annat anordnat med en trygghetsvandring i området. Denna områdesvandring inleddes i Möjligheternas Lindängens lokal där deltagarna mötte upp och tjänstemännen presenterade sina tankar om områdets utveckling. Presentationen, med möjlighet till följdfrågor, följdes av en tur i området där de boende själva fick peka ut konkreta saker som behövdes förbättras. Turen var förbestämd, men boende fick själv välja var de ville stanna och det fanns utrymme för avstickare. Under turen påpekade de boende konkreta hinder för en känsla av trygghet i området. Det kunde handla om trasig belysning etc. Sadiye menar att det har gett de deltagande en bit av makten i förändringen, för i de fall de inte ser något resultat kan de påpeka igen för åtgärd. Därför ser Sadiye trygghetsvandringen som mycket lyckad. Cirkeln har kunnat slutas genom konkreta åtgärder som boende ser direkt. Vid ett annat tillfälle har Möjligheternas Lindängen bjudit in boende inom grupperna barnföräldrar, tonåringar, pensionärer och företagare i området. Vid detta samtal fick deltagarna enas om vilka insatser som bör prioriteras för områdets bästa utveckling. Metoderna för dialogprocessen är hämtade från Garagets dialoglabb, en plattform för bland annat Fosie stadsdelsförvaltning, som bidrar med kompetens i fråga om dialogmetoder. Man har velat använda sig av säkra kort när man har planerat inför dialogerna och genom Garagets dialoglabb kan man stämma av sina mål mot passande dialogmetoder.

För att få ut olika inbjudningar har Möjligheternas Lindängen bland annat använt sig av stadsdelens egna tidning, Vårt Fosie, som når ut till alla boende och verksamma i stadsdelen. För att informera om möjligheterna och uppdatera om läget används nyhetsbrev som skickas ut till samtliga i området. Sadiye tror även på att ta direkt kontakt med brukarna på plats. Genom att ställa sig på Lindängstorget utanför Möjligheternas Lindängens lokal, kan de ansvariga bjuda in deltagande till evenemang och berätta om möjligheterna att vara med och påverka. Man har provat på olika beprövade metoder för att locka boende att delta i dialogen och Sadiye tror på att sprida ordet genom att helt enkelt berätta om evenemang, så att dessa personer kan föra ordet vidare till andra. Hon tror att det är svårare med exempelvis affischering där budskapet halvt kan falla bort. Det är viktigt att ge de boende möjlighet att aktivt kunna välja om de vill delta eller inte, vilket kräver att de boende får rätt information om vilka möjligheter de har att påverka. Sadiye tror att det framförallt är de boende som själv deltagit i dialogarbetet som märker av att det är saker på gång och att områdets förändras. Hon påpekar dock att alla boende kanske inte känner att de har behovet av att delta aktivt i dialogen, utan att vissa kanske nöjer sig med information om läget.

Enligt Sadiye är det mer tidskrävande att föra dialog med boende än med tjänstemän. Det krävs längre tid att etablera en kontakt med boende. Det räcker inte med att avsätta någon månad endast för dialogen, det måste först finnas en grund som bygger på tillit och trovärdighet. Dialogen måste bygga på att alla tror att de har något att lära av de andra deltagande. Att se andras kompetens som en vinst som kompletterar det man själv kan tillföra gör att alla kan samtala på samma villkor. Dialogen måste vara bärkraftig för att intresse och tillit inte ska försvinna bland de boende, men samtidigt kan man inte hålla dialogen uppe hela tiden. Intresse och önskemål bland de boende kan också förändras över tiden. Därför menar Sadiye att en röd tråd som ger arbetet fokus är viktigt. I Lindängens fall är det som tidigare nämnts trygghet, arbete och mötesplatser. En annan viktig del i tilliten ligger i att de boende ser satsningar från kommunen och andra aktörer på området. De ansvariga kan inte ställa krav på att de boende ska göra något för stadsdelen utan att de ansvariga levererar själva.

Möjligheternas Lindängens arbete har fyra år kvar i projekttid. Till dess ska de ansvariga se till att få bollen i rullning, både kort- och långsiktigt. Även efter att projektet är slut ska samverkansprocessen kunna fortsätta, då mellan boende och andra verksamma i stadsdelen. Sadiye menar att när Möjligheternas Lindängen inte behövs, då har man lyckats och uppnått sitt mål med arbetet.

Sveriges radio (www.sverigesradio.se) publicerade den 4 oktober 2011 en intervju med en boende i Lindängen och med en av de ansvariga på Områdeskontoret Möjligheternas Lindängen. Genom intervjun får vi lyssnare följa med på en gåtur genom området. Det som diskuteras är framförallt hur tryggheten i området har påverkats av satsningar genom Områdesprogrammet. Ett problem som både Fiona Winders, områdeskontoret, och Maria, som bor i området, uppfattar påverka tryggheten och säkerheten i området är Nydalastigen, eller Fosiestråket, som utgör en raksträcka genom hela stadsdelen. Detta cykelstråk gör att mopeder kan köra väldigt snabbt. Både Maria och Fiona menar att det är så ungdomar uppehåller sig i stadsdelen (www.sverigesradio.se). Maria berättar att det ligger två stora skolor ut mot Nydalastigen. För att öka säkerheten här har man inte lyckats göra några förbättringar och hindret för det har varit framkomlighet för uttryckningsfordon. Däremot har man lyckats göra andra förbättringar vad gäller otryggheten i området (www.sverigesradio.se). Ett problem som nämnts tidigare i texten är buskage och bristfällig belysning (Knutman & Lindström). Maria och Fiona beskriver Lindängsparken och berättar hur ett buskage som utgjort en plats för obehagliga aktiviteter tagits bort och öppnat upp parken så att den syns tydligare från den långa Nydalastigen. Detta har enligt Fiona inneburit att de otrevliga händelserna har försvunnit helt (www.sverigesradio.se). Maria upplever att parken blivit tryggare efter detta och tycker det att det ser jättefint ut. Fiona poängterar att det krävs mer än kortsiktiga insatser som att plocka bort buskage, och att man även måste göra långsiktiga satsningar som att jobba med sociala insatser för att stärka ungdomarnas framtidsstro. Hon menar att mopedåkandet är ett tecken på att ungdomarna inte känner sig berörda av samhället och att ungdomarna därför busar och gör det svårt för andra boende (www.sverigesradio.se). Kortsiktigt handlar det om att polisen ska vara närvarande. Maria vill inte säga att området har blivit mer otryggt under de åtta åren som hon har bott och arbetat i området, men att det har blivit mer oroligheter i Lindängens centrum med ungdomar. Hon poängterar dock att hon verkligen älskar Lindängen och att områdesprogrammet och Möjligheternas Lindängens närvaro har gett jättemycket för området (www.sverigesradio.se).

Anledningen till att ungdomar umgås så mycket i centrum tror Maria till stor del hänger på trångboddhet i området. Det finns inte många lägenheter som är större än 3or. Anledningen att ungdomarna hänger i centrum är att det helt enkelt saknas andra platser att umgås många på. Madeleine följer med Maria och Fiona in på den bostadsgård som Maria bor på. Maria berättar att den bostadsgården har flest barnfamiljer i området, men att säkerheten och kvaliteten på lekplatser och andra föremål på gården är extremt bristfällig. Det har kommit flera löften om förbättringar från hyresvärden, men än har inget skett (www.sverigesradio.se).

Maria menar att satsningarna från Områdesprogrammet och Fosie stadsdelsförvaltning har varit väldigt givande, men att det krävs att Fastighetsvärdarna tar sitt ansvar också, både för bostadshusen - och gårdarna, och fastighetsägarna i Lindängens centrum. Maria menar att en viktig faktor för att öka en positiv känsla i området är att området ska se trevligare ut. Hon tror också att detta gör att man inte vill förstöra i miljön (www.sverigesradio.se).

I tredje numret av stadsdelstidningen *Vårt Fosie* 2011 (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011), går att läsa om flera insatser och positiva händelser i området. Numret är till största del framställt av elever i årskurs 8 och 9 på Lindängeskolan. Förutom det allaktivitetshus som bland annat enligt stadsdelstidningen har blivit populärt, presenteras också Fosie fältgrupp, som arbetar för en ökad trygghet i området.

Fosie fältgrupp är den största i Malmö och arbetar dygnet runt. I nuläget finns dessa områdesvandrare framförallt tillgängliga i Lindängen, Hermodsdal och Nydala. De samarbetar med socialtjänsten och polisen och finns både ute i området och besöker skolor för att bättre lära känna ungdomarna i området. Enligt en av fältarbetarna fungerar kontakten med ungdomarna bra och vill prata med dem, men det finns även de som är mer misstänksamma på grund av det nära samarbetet med polisen. Fältgruppen trycker dock på att de har tystnadsplikt (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011).

På Allaktivitetshuset finns det många olika aktiviteter för de boende att ta del i. Att aktiviteterna är gratis för besökande har genererat väldigt mycket besök. Man kan prova på allt från pyssel eller stickning till boxning och streetdance. Det finns också möjlighet till språkundervisning och läshjälp. I nuläget är det främst unga som lockas av aktiviteterna, men planen är att det ska tillkomma fler aktiviteter även för äldre (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011).

I samma nummer går även att läsa om den medborgarservice som nu finns tillgänglig på Områdeskontoret Möjligheternas Lindängen. Därmed kan boende få hjälp med saker som att fylla i ansökningar om exempelvis förskoleplats och bostadsbidrag, eller söka bostad via Boplats Syd, samt tillgång till kopiator och scanner. Tanken är också att man som medborgare ska kunna få svar på frågor om kommunala- och andra verksamheter etc (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011).

6.2. Lindängenlund

I en intervju med Birgitta Hjertberg, informatör på Gatukontoret i Malmö, berättar hon om hur de har involverat brukare i utvecklingen av parken i Lindängelund. I processen har fler delmoment använts för att samla in synpunkter och få ut information och visioner om den framtida parken. På Katrinetorps gård som ligger intill, började en konsultation med brukare i området. Under en vår-fest tog de ansvariga emot besökare i ett tält, där de under ett seminarium presenterade sina visioner för området. Man hade även en guidad tur vid tillfället. Man hade annonserat ut evenemanget i tidning innan och på plats fanns det informationsmaterial i form av program och visioner.

I projektet har de tagit fram tavlor för att visa visionerna. Bilderna är inte detaljerade, men ska ge boende en känsla för att ha något att utgå ifrån när de bidrar med sina synpunkter. Med ett flygfoto där man fällt in visionsbilder skapades ett konkret förhållande till bostadsområdena runt omkring. Urvalet för utskick av information utgick från en 3 km lång omkrets runtomkring Lindängelund. Med utskicket kom ett infoblad med enkät och en mindre broschyr. Eftersom att utskicket gjordes till många hushåll ville man bara skicka med ett lätt material. På enkäten kunde man välja att svara antingen genom att skriva för hand eller på projektets hemsida. Det gick även att lämna in enkäten vid evenemang och mötestillfällen med de ansvariga om man inte ville posta som brev.

Vid fler tillfällen där man använt sig av ett tält har folk som kommit förbi även kunnat lämna fritextsvar. Man satte exempelvis upp ett tält i Lindängens centrum där förbipasserande kunde se flygfotot med visionen infälld, liksom vid tillfället i Katrinetorp. Vid tillfället fanns flera representanter med olika professioner från Malmö stad. Det fanns anställda på trafikavdelningen, drift/underhåll, stadsmiljöavdelningen (som håller i dialogen) och från områdeskontoret Möjligheter-nas Lindängen. Birgitta menar att det var en styrka då det var möjligt för boende att ställa frågor inom många områden och kunna få ett konkret svar direkt. Tillfället fick stort intresse av förbi-passande. På torget gjorde man även reklam för gåturer som skulle äga rum i Lindängelund.

Efter tillfället i Lindängens centrum, anordnades även en infokväll på Folkets hus i Lindängen. Vid tillfället kom ungefär 30 personer och stämningen var jättebra med mycket diskussion och många frågor.

Processen har handlat om konsultation och information snarare än dialog. De ansvariga har inte varit ute efter detaljerade gestaltningsförslag, utan önskemål på aktiviteter i parken. I området har man satt ut pelare med information och parkens framväxt. Längre fram är dock en dialog med för-skola och skola tänkt. Inför terrasserna som blir en del av parken har man tänkt ha en mer riktad dialog med föreningar etc. Här kommer att finnas kolonier och ekologiska odlingar.

Enkätsvaren håller på att sammanställas i nuläget. Birgitta menar att enkäterna bidrog även om man valde att inte fylla i, mycket på grund av att tillfällen då man kunde träffa de ansvariga kop-plade an till enkäterna. Som dragplåster att fylla i enkäten lottades en middag på Katrinetorps gård ut till deltagande.

En effekt av en längre process av konsultation med brukare är att projektet upplevs ta lång tid.

Det gjordes 2-3 gåturer i Lindängelund. Det kom mycket folk och det var fint väder, trots att det var blåsig. Med sig under turen hade man inplastade visionsbilder. Med visionsbilderna var det lättare att förmedla den tänkta utformningen av parken.

På triangeln hade man även en lördag ett tält. Anledningen till att ha ett tillfälle i centrala Malmö var dels för att parken riktar sig till allmänheten, dels för att boende i södra Fosie ska känna att parken är viktig och intressant, även för andra. Man hade även tänkt ha ett tillfälle på centralstationen en vardag för att träffa pendlare, vilket inte genomfördes då man trodde att det kunde bli rörigt.

Man deltog också i Garden show i Malmös slottsträdgård. Där låg tyngdpunkten på den botaniska trädgården. Även här var det många som kunde ta del av budskapet.

I arbetet har man haft nära kontakt och samarbete med områdeskontoret Möjligheternas Lindängen. Man har även haft en väletablerad kontakt med Fosie stadsdelsförvaltning. Dessa har också deltagit i vissa av momenten.

Birgitta menar att under en längre process där många brukare är involverade, framkommer ungefär samma önskemål från många. Hon tror dock inte att arbetet är onödigt för det, för brukarna själva är det en möjlighet att känna att man kan vara med och påverka. Det ger även de ansvariga möjligheten att få ut information till många. Under tillfället med Triangeln var det färre som stannade av de som passerade än i Lindängens centrum, men det var förutom att samla in synpunkter från Malmöbor även ett tillfälle att visa boende i södra Fosie att parken i deras område är av intresse för många.

De inkomna synpunkterna kommer genom programmet för Lindängelund att ligga till grund för den fortsatta planeringen. Responsen från deltagande har varit positiv. Birgitta tror att de visuella hjälpmedlen man använt har varit av stor vikt för att som boende ha en grund att tänka kring. De har varit enkla och inte detaljerade, vilket gör att brukare tillåts tänka mer fritt angående möjliga aktiviteter. Att kunna se sitt eget boende i förhållande till parken gör även projektet mer påtagligt. Birgitta menar att processen fungerat väldigt bra och att de har fått mycket kontakt med brukare. Hon tror att boende har kunnat känna både att de har haft tillgång till rätt information och att de känner att de har kunnat vara med och påverka.

6.3 Fosie stadsdelsförvaltning

Katja Ligneman, informatör på Fosie stadsdelsförvaltning, berättar om stadsdelens arbete för att hålla en kontakt med brukare i stadsdelen. Man använder flera kanaler för att nå många målgrupper och började för något år sen att arbeta med Facebook som forum, mycket för att nå de som inte använder Malmö stads hemsida och framförallt ungdomar. När de insåg att Facebook utgjorde en mötesplats för många ville de haka på trenden. De tänkte dock noggrant igenom vad en Facebooksida skulle innebära och kom fram till att Facebook är ett lättsammare sätt att sprida information och hålla kontakt.

Ett hinder för att hålla forumet lättsamt kan dock vara att det är en myndighet som håller i sidan. I början var det inte så många yngre som var med i Fosies Facebookgrupp, då var det mest tjänstemän och folk i medelåldern. Detta har dock ändrats och nu är det mer jämnt. Det mest populära bland Fosie-gillarna är när det publiceras positiva saker, så som kommande evenemang eller andra trevliga saker som hänt i stadsdelen. Man använder även Youtube för att visa upp filmklipp. Det har varit lite svårare att få igång en diskussion eller debatter. Det är dock flera användare som har besökt Fosies Facebooksida och därigenom skrivit till andra användare.

På Facebooksidan har man bland annat haft en återkommande tävling med veckans bild, där man kan delta och gissa var i Fosie bilden är tagen. Priset kan man sedan hämta på fosie stadsdelsförvaltning. På Facebooksidan har de ansvariga även skrivit att de kommer att befinna sig på en viss plats ett visst klockslag och att man där kan hämta exempelvis gratis biobiljetter. Först till kvarn gäller. En annan trevlig effekt av sidan har varit att andra organisationer har bett om att lägga upp event de ska ha i Fosie på Fosies Facebooksida.

Allaktivitetshuset i Lindängen har annonserats ut bland annat på Fosies Facebooksida och tillsammans med annan annonsering har många kunnat ta del av informationen. Stadsdelsförvaltningen samarbetar väldigt nära med Möjligheternas Lindängen. Fosie stadsdelsförvaltning har ett välbyggt nätverk med andra förvaltningar inom Malmö stad. Man samarbetar även över olika yrkestitlar i frågor om brukarmedverkan och har tillgång till utbildningar i hur man håller en medborgardialog. Katja menar att det är svårt med medborgardialoger och att det därför krävs systematik.

Bild 10: Ett urklipp från Fosies Facebooksida. (www.facebook.com)

Den stora vinsten är det sociala och trevliga som forumet bidrar till. Katja tror att det har varit lättare att få igång djupare diskussioner i exempelvis fokusgrupper, men att ett sätt att få igång diskussioner och debatter är att skapa intressegrupper inom Fosies facebooksida. Detta innebär bland annat att den som skriver ett meddelande inte behöver känna att alla kan läsa vad som skrivits. Katja tror dock att det tar ett tag att vänja sig vid att använda Facebook som forum för större frågor. Facebooksidan bidrar med möjligheten för besökare att ge respons på det som publiceras, en möjlighet som Malmö stads hemsida idag inte erbjuder.

I senaste numret av stadsdelstidningen *Vårt Fosie*, går att läsa om flera insatser och positiva händelser i området. Numret är till största del framställt av elever i årskurs 8 och 9 på Lindängeskolan. Förutom det allaktivitetshus som bland annat enligt stadsdelstidningen har blivit populärt, presenteras också Fosie fältgrupp, som arbetar för en ökad trygghet i området (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011 (1)). Fosie fältgrupp är den största i Malmö och arbetar dygnet runt. I nuläget finns dessa områdes-vandrare framförallt tillgängliga i Lindängen, Hermodsdal och Nydala. De samarbetar med socialtjänsten och polisen och finns både ute i området och besöker skolor för att bättre lära känna ungdomarna i området.

Enligt en av fältarbetarna fungerar kontakten med ungdomarna bra och vill prata med dem, men det finns även de som är mer misstänksamma på grund av det nära sam-arbetet med polisen. Fältgruppen trycker dock på att de har tystnadsplikt (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011 (1)). På Allaktivitetshuset finns det många olika aktiviteter för de boende att ta del i. Att aktiviteterna är gratis för besökande har genererat väldigt mycket besök. Man kan prova på allt från pyssel eller stickning till boxning och streetdance. Det finns också möjlighet till språkundervisning och läx-hjälp. I nuläget är det främst unga som lockas av aktiviteterna, men planen är att det ska tillkomma fler aktiviteter även för äldre (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011 (1)). I samma nummer går även att läsa om den medborgarservice som nu finns tillgänglig på Områdeskontoret Möjligheternas Lindängen. Därmed kan boende få hjälp med saker som att fylla i ansökningar om exempelvis förskoleplats och bostadsbidrag, eller söka bostad via Boplats Syd, samt tillgång till kopiator och scanner. Tanken är också att man som medborgare ska kunna få svar på frågor om kommunala - och andra verksamheter etc (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011 (1)).

Satsningar på att minska känslor av utanförskap bland ungdomar presenteras i Fosie stadsdelsförvaltnings *Verksamhetsberättelse* från 2010. Bland annat tar dessa satsningar form genom att bidra med information om möjligheter till arbete och vidare studier som finns. Till hjälp för att söka jobb finns AIC, Arbets- och integrationscenter. Viktiga platser att träffa ungdomarna har varit mötesplatsen Lilla Växthuset på Hermodsdal och Lindängens bibliotek. Det är framförallt råd om arbetsmöjligheter och arbetsansökningar som Fosiebor söker. På AIC främjas ungdomar vad gäller den hjälp som går att få. Ett samarbete med Fosie fältgrupp gör att dessa kan tipsa om AIC till de som inte vet om hjälpen att få. Satsningar för att öka delaktighet på stadsdelens fritidsgårdar görs genom att besökarna uppmanas att bidra med förslag på vilka aktiviteter de vill ha tillgång till (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011 (2)).

6. 4 Observationer

Observationerna har liksom intervjuer, andra samtal och bland annat Knutman & Lindstriis (2007) sammanställning visat att framförallt unga i södra Fosie verkar känna sig åsidosatta. Denna känsla verkar både landa i ett större perspektiv, så som arbetslöshet och föreställningar om området, liksom inom själva området där brist på mötesplatser och konflikter med tjänstemän och framförallt äldre boende i området. Det var framförallt under den kväll då trygghetsvandringen i området ägde rum som det blev tydligt genom observationerna. Under själva trygghetsvandringen deltog inga ungdomar från området, men de befann sig utanför lokalen vi träffades i och verkade inte veta varför vi var där. Det var framförallt äldre och personer som representerade föreningar i området som deltog under trygghetsvandringen. Det var en kall kväll och det var ganska många ungdomar som träffades och umgicks, vilket visar på det som unga i området menar; att de behöver en mötesplats att träffas många på. Lindgårdens mötesplats som riktar sig till alla, verkar ungdomar inte känna sig välkomna till eller tilltalade av. Under trygghetsvandringen stannade de boende framförallt på bostadsgårdarna. Det var tydligt att de hade velat fortsätta rundan och stanna vid fler platser. Förutom hinder och brister som de boende ville ha åtgärdat, uppmärksammades även de nya strålkastarna som nu pryder amfiteatern i Lindängsparken. Denna åtgärd verkade mycket uppskattad. Annars var just en bristfällig belysning något som blev tydligt för mig under detta tillfälle, då resten av Lindängsparken mestadels låg i mörker. Under ett annat observationstillfälle, vid ett samtal med en arbetande i stadsdelen, fick jag veta att ungdomarna inte bara vill ha en mötesplats, utan även hjälp för att söka jobb. Lindängens centrum har få bra sittplatser och vid de flesta observationstillfällena användes mest torget som en passage för att göra ärenden i någon av butikerna och de andra verksamheterna som finns runt torget. En av de första riktiga soliga och varma vårdagarna utnyttjades dock torget av många boende. Restaurangerna flyttade ut sina serveringar och torget som sådant utnyttjades i större utsträckning som mötesplats.

7. Diskussion

Denna uppsats syftar till att studera och lyfta fram aspekter som är viktiga för involveringen av brukare i utvecklingen av Lindängen och Lindängelund i södra Fosie. Detta kapitel inleds med en diskussion angående problematiken kring segregation och utanförskap. I diskussionen reflekteras också över betydelsen av de två studera processerna för att involvera boende i södra Fosie, i förhållande till teorier om brukardelaktighet som studien presenterar, vilket följs av slutsatser om vilka de mest avgörande faktorerna för en lyckad dialog i de två projekten kan vara.

7.1 Segregation och utanförskap

Som boende och uppväxt i Fosie är jag själv ambivalent kring hur jag känner för området. Det finns platser som för en ny besökares öga inte förefaller vara viktiga ur ett socialt perspektiv, men som för boende utgör en källa till minnen och identitetsskapande. När jag deltog i ett projekt på Stadsbyggnadskontoret i Malmö talade vi om hur man kan förbättra utemiljöerna i stadsdelen Fosie. Vid samtalet tittade vi på kartor och en deltagande i samtalet pekade ut ett område längs inre Ringvägen som en hemsk bullerzon. Vi talade också om ett stråk som uppfattas som otryggt och innehållslöst. Den bullerzon som pekades ut på kartan var, som liten, min och många andras pulkabacke. Och längs det stråk som måste åtgärdas lärde jag mig cykla.

Precis som Mats Franzén (2008) skriver innebär att boende i ett segregerat område också blir segregerade. Trots att det framförallt är konsekvenser av segregation som kan anses vara det hotfulla (Franzén, 2008) måste utanförskap studeras i förhållande till segregation för att förstås (Marcus, 2007). Om segregation handlar om tillgång till information eller sammanhang, handlar utanförskap om en känsla av inte få höra till (Strömblad, 2008). Elisabeth Lilja (2000) beskriver utanförskap utifrån känslan av att höra till ett område som inte får höra till andra områden. Denna känsla resulterar i förvirring kring värdet av ens egna upplevelser i förhållande till andras (Lilja, 2000). Marcus (2007) och Franzén (2008) beskriver utanförskap framförallt utifrån andras föreställningar om huruvida man får höra till eller inte. Det finns alltså två stora delar av utanförskap som kräver arbete: Upplevelsen att man själv är utanför och upplevelsen av att andra är utanför. Enligt Franzéns (2008) beskrivning ligger makten i att bestämma vem som är utanför framförallt hos de som är innanför.

De två studerade projekten i uppsatsen bidrar på varsitt sätt för att kunna motarbeta ett upplevt utanförskap. För utvecklingen av Lindängens centrum handlar dialogarbetet framförallt om att skapa en tillit mellan boende och tjänstemän. Liksom Byrne (2005) skriver handlar delaktighet om att kunna påverka. Madanipour (2003) och Franzén (2008) menar att också att möten bidrar till en större förståelse för varandra. Arbetet innefattar planering på en fysiska nivå, såväl som attitydförändringar på ett symboliskt plan (Altundal, 2011). Det är en process som ger resultat på framförallt ett internt plan, med en närmiljö som skapar tillhörighet. På så sätt kan denna process ge positiva resultat för hur boende själva uppfattar sitt eget område.

Utvecklingen av Lindängelund bidrar förutom med en mötesplats för boende i området, även med en magnet för att locka till sig besökare utifrån. Dialogarbetet sker med boende i närområdet, men resultatet blir en park för boende i området att både utnyttja själva samt att visa upp utåt. Genom att locka till sig besökare utifrån kan området ges ett större erkännande och då även de som bor i området (Fosie stadsdelsförvaltning, 2001; Molina, 2008). Därför bidrar denna process med möjligheterna att få bort en stämpel av utanförskap som har applicerats utifrån. Båda projekten kan bidra till att de deltagande och andra som påverkas av projekten kan känna en stolthet för sin egen insats och över projektens resultat.

Rent krasst kan jag förstå hur bullerzonen och stråket, som beskrevs i föregående sidas första stycke, behöver förändras. Men jag tror att en person som har åkt pulka i en backe känner annorlunda för backen än en som inte nyttjat den alls. Elisabeh Lilja (2000) och Irene Molina (2008) beskriver just denna problematik när hon förklarar att trots att många miljonprogramsområden har miljöer som kan försvåra ett identitetsskapande, uppstår fortfarande sociala värden genom brukarnas upplevelser. Pelle Ehn (2008) förklarar hur viktigt det just på grund av brukarnas förförståelse om områdets styrkor och svagheter är att göra dessa mer delaktiga i utvecklingsprocesser.

7.2 Brukardelaktighet

Demokratiska processer leder både till en känsla av delaktighet genom möjligheten att göra sin röst hörd, samt en möjlighet för ansvariga att få en bättre förståelse för hur det berörda området bör utvecklas för att utvecklingen ska stämma överens med brukarnas förväntningar på miljön (Healey, 2006), (Ehn, 2008). En av grundstenarna i en dialog mellan olika aktörer är att samtliga deltagande tror på att de har något att lära av varandra (SOU, 2000 ; Ranger, 2007; Ehn, 2008). Genom ett deltagande av brukare berikas planeringsprocessen förutom med praktisk kunskap om det specifika området, även med de emotionella värden som brukarna kan bidra med (Ehn, 2008). Ett hinder för delaktighet och lärande, som dialogen bör fokusera på, är konflikter som kan finnas/uppstå i dialogprocessen (Ranger, 2007).

En viktig aspekt som Sadiye Altundal på Områdeskontoret, Möjligheternas Lindängen lyfter i intervjun, är just hur brukardeltagande kan leda till en ökad tillit mellan brukare och tjänstemän (Altundal, 2011). På samma sätt är det viktigt att de deltagande kan känna tillit till varandra (Ranger, 2007). Enligt Ranger (2007) måste det därför finnas en tydlig struktur i dialogen. Altundal (2011) beskriver också hur det i processen i Lindängen har varit viktigt att ha en röd tråd att förhålla sig till.

Genom att bidra till en ökad känsla av att få delta, kunna påverka, få en större förståelse för andra människors infallsvinklar (SOU, 2000) kan brukardelaktighet utgöra en viktig del i att motarbeta ett upplevt utanförskap (Madanipour, 2003; Franzén, 2008). Detta för att brukarnas upplevelse av hembygden framkommer, som Lilja (2000) framhåller som en viktig aspekt, liksom möjligheten att kunna påverka hur någon annan ser på en själv och ens bostadsområde (Franzén, 2008).

7.3 Södra Fosie och brukardelaktighet

I dialogarbetet i Lindängen handlar mycket av dialogen om att skapa en tillit mellan boende och tjänstemän i stadsdelen (Altundal, 2011). Möjligheternas Lindängen erbjuder något bestående med sin lokal. Genom att finnas tillgängliga i Lindängens centrum, ges boende möjligheten att själva ta kontakt med ansvariga i dialogarbetet. Detta ger goda förutsättningar för att dialogarbetet i stadsdelen ska ta en jämlik form, där både tjänstemän och boende kan kommunicera på likvärdiga villkor. Genom att ständigt ha sin lokal öppen signalerar också Möjligheternas Lindängen att de utför ett långsiktigt arbete. Detta ger goda möjligheter att etablera den kontakt som Sadiye menar underlättar ett dialogarbete.

I projektet i Lindängen använder man sig av flera olika metoder som innefattar flera nivåer av delaktighet enligt Arnsteins (2011) och Huddinge kommuns (2007) indelning. I vissa fall rör sig den pågående dialogen om att informera om pågående arbete. I andra fall har tjänstemännen bjudit in boende för medbestämmande av vilka områden som speciellt kräver satsningar och då har man varit noggrann med att täcka in samtliga åldersgrupper av boende vid inbjudan (Altundal, 2011).

Man har även använt sig av konsultation, som ett sätt för att få in synpunkter (Arnstein, 2011); (Huddinge Kommun, 2007) i det fall då boende fick peka ut hinder i sin utemiljö. Denna trygghetsvandring gav tjänstemän och andra deltagande aktörer möjligheten att få en större förståelse för de boendes vardagliga användning av området (Huddinge Kommun, 2007). Genom att involvera boende, fastighetsägare, företagare och föreningar i processen ges dessa aktörer goda möjligheter att skapa ett gemensamt kontaktnät. Detta kontaktnät kan innebära att boende även efter projektet får en högre grad av inverkan på sin boendemiljö (Altundal, 2011).

Lindängelund handlar om att använda sig av information för att nå många boende, både i området och i andra delar av staden (Hjertberg, 2011). För att informationen ska nå så många som möjligt har man använt flera metoder. Med utskick till boende, gåturer i området, genom att finnas på plats och samla in förslag och visa visionsbilder för att ge en känsla av platsen, har chansen varit stor att boende ska ha fått tillgång till information om parken. Då de ansvariga förutom att ha erbjudit skriftlig och visuell information även erbjudit muntlig, har de boende kunnat ställa frågor på plats (Huddinge kommun, 2007; Hjertberg 2011). För att involvera boende mer än att informera, har konsultation för att få in svar på en specifik fråga också varit en del av processen (Hjertberg, 2011). Det finns möjlighet att involvera brukare än mer genom direkt samarbete. I arbetet för Lindängelund finns det planer på ett sådant moment, men den riktade dialogen handlar framförallt om skolor och föreningar (Hjertberg, 2011).

Genom att samarbeta med Fosie stadsdelsförvaltning kan de båda projekten dels få en större genomslagskraft utåt, dels skapa ett bra nätverk av kontakter, även efter projektiden

7.4 Södra Fosie och segregation

I utvecklingen av södra Fosie är det viktigt att ta hänsyn till brukarna i stadsdelen, dels på grund av områdets framtida funktioner, men framförallt på grund av en historia som lett till behovet av en satsning. Processen med Fosies omvandling handlar både om att rusta upp den byggda miljön och att arbeta med kommunikation och tillit mellan de boende och tjänstemän (Altundal, 2011).

En viktig del att arbeta med är ett upplevt utanförskap bland boende i (Södra) Fosie (Knutman & Lindström; Malmö stadsbyggnadskontor, 2010). De boendes verklighet och bild av stadsdelen måste tydligare kunna levereras utåt, så väl till tjänstemän som arbetar med området, som till boende i andra delar av staden och landet. Detta för att en bild som sprids genom exempelvis media är extremt förenklande och därmed felaktig (Fosie stadsdelsförvaltning, 2001), (Molina, 2008). En fråga som kommit ur uppsatsen är huruvida det är utomståendes föreställningar om andras områden, eller om det är den fysiska miljön i ett område som utgör ett hot vad gäller känslor av utanförskap. Dels utgör en fysisk segregation ett problem. Områden som är fysiskt avskärmade från varandra försvårar informationsflöden områdena emellan (Vaughan & Hillier 2007; Franzén, 2008). Så som Lilja (2000) skriver i stycket om förortens motsägelsefullhet, kan även en likformig planering över hela stadsdelar försvåra skapandet av identitet i den fysiska omgivningen. Men utanförskap innefattar också en rent emotionell nivå, som landar i ett glapp mellan olika människors uppfattning om ett område och om varandra (Lilja, 2000). När ett område saknar en tydlig identitet kan detta i sin tur påverka så att det bildas glapp mellan de boende. Det kan då bli svårt att relatera till platsen liksom till sina grannar (Lilja, 2000). Det kan även vara så att det egentligen är utomståendes uppfattningar om att utemiljöerna brister i sin kvalitet, som leder till samma uppfattning bland boende (Lilja, 2000). En viktig aspekt i arbetet med att motverka sådana känslor, är förutom att utveckla den fysiska miljön utifrån boendes önsksningar (Ehn, 2008), även att arbeta för att kunna förändra utomståendes bilder av området (Lilja, 2000).

Boende har uttryckt att ett problem är hur området framställs av media (Knutman & Lindstrie, 2007). Genom att såväl få ut budskapet ur området som att locka till sig besökare kan symboliska hinder brytas. Ett ömsesidigt erkännande är ett viktigt led i arbetet för att motverka utanförskap (Franzén, 2008). Utomståendes bild av området kan bero på den fysiska miljön och hur denna genom segregation håller isär människor och därmed försvårar möten och förståelse för området. Genom att utveckla nya vägar för informationsflöden kan segregation motarbetas (Vaughan & Hillier, 2007). Med kommunikationsnät och dragplåster i ett område som sällan besöks utifrån, kan positiva värden som finns i området synliggöras.

7.5 Lindängen

Dialogprocessen i Lindängens centrum kan framförallt ge bra resultat på lång sikt. Förutom känslan av att vara delaktig i själva processen ges även möjligheten att kunna påverka den miljö man lever i och rör sig i vardagligt. En stark fördel med Möjligheternas Lindängen är att lokalen finns tillgänglig i Lindängens centrum och står öppen för besökare på vardaglig basis (Altundal, 2011). Detta möjliggör den kontinuerliga dialog som Sadiye Altundal (2011) menar är så viktig. Även om dialogen inte sker aktivt hela tiden, visar närvaron på satsningar i området och kan bidra till den tillit som är så viktigt för områdets utveckling. Här i ligger processens största styrka. Möjligheternas Lindängen ska ses som en plattform som sammanför olika aktörer. De tillhandahåller verktyg för att boende, kommunalt anställda tjänstemän, fastighetsvärdar och andra verksamheter ska kunna enas om Lindängens framtida utveckling (Altundal, 2011). Som Sadiye Altundal (2011) beskrev det, när inte Möjligheternas Lindängen behövs längre har man lyckats med projektet. Detta innebär att projektet i sig även kan utgöra en viktig grund för nya processer som verka i stadsdelen själv kan dra igång. Ett hinder verkar vara att fastighetsvärdarna inte lever upp till sitt ansvar (Sveriges radio, 2011). Man försöker på Möjligheternas Lindängen att involvera brukare inom samtliga målgrupper för att alla ska kunna komma till tals. Vid den del av dialogen där boende i olika åldersgrupper samt företagare tillsammans var med och beslöt om arbetets prioriterade områden skulle vara, var det möjligt att genom den blandade gruppen få ett bredare perspektiv av de deltagande (Huddinge Kommun, 2007). Dock verkar ungdomar utgöra en svåråtkomlig målgrupp för förändringarna i Lindängens centrum (Altundal, 2011). Genom att satsa på barn i skolåldern kan arbetet på sikt leda till att de barn som senare växer upp till ungdomar vid den åldern sedan kan känna större förtroende för tjänstemän och andra aktörer. Tyvärr är det dock många som redan är ungdomar och inte får den möjligheten. En problematik jag ser med det är de ungdomar som idag bor i området och som har uttryckt sina önskemål om en mötesplats tydligt.

De ansvariga förklarar att arbetet med en dialog för mötesplatser för unga inte kommer att ske i första hand, på grund av att de ses som en liten målgrupp och att andra åldersgrupper kan känna sig åsidosatta (Altundal, 2011). Det finns dock en risk att de ungdomar som idag saknar mötesplatser redan upplever detta fenomen. Vid observationerna av Lindängens centrum har det blivit tydligt att det finns en konflikt mellan tjänstemännen och ungdomar i området. Denna konflikt verkar grunda sig i just ungdomars känsla av att vara åsidosatta.

Jag tror att ungdomar bör höra till en konkret del av satsningen i Lindängen. Att närma sig gruppen genom att påverka faktorer runtomkring gör att det saknas en direkt kontakt med denna målgrupp. Om det är så att ungdomar är mer skeptiska till samhället i stort (Altundal, 2011), är det kanske än mer akut att satsa på just denna åldersgrupp. Vid den trygghetsvandring jag deltog i under våren 2011, var det många ungdomar som umgicks med varandra utomhus i centrumet. Att träffas så många hemma hos varandra är antagligen svårt i mindre lägenheter. Ungdomar har desutom påtalat att de, likt genom en satsning i stadsdelen Rosengård i Malmö, vill ha tips och råd

för att söka arbete (observation, 2011) Den fritidsgård de vill ha handlar alltså om mer än att ha en mötesplats under fritiden. Enligt Fosie stadsdelsförvaltnings Verksamhetsberättelse (2011) finns det ett en nära kontakt mellan AIC och boende. Då ungdomar dock hävdar att de saknar möjligheten, kan det handla om att informationen inte nått dem (observation 2011).

Tanken med ett allaktivitetshus är dock god. Att människor kan mötas över åldersgränser gör att boende kan få en större förståelse för varandra och därmed kan boende känna sig tryggare även utomhus i och med att man kan känna igen de boende som rör sig ute i området. Denna mötesplats verkar också ha hunnit bli väldigt populär under kort tid (Katja Ligneman; www.facebook.com). Det kan vara så att denna mötesplats kommer att bli viktig för boende i flera åldersgrupper.

7.5.1 Slutsats: Lindängen

Det finns en uppenbar vilja bland boende och andra aktörer att vara med och förbättra i Lindängen. Här finns möjlighet att införa element av direkt samarbete som en del i den övergripande dialogen. Det finns arbetskraft och arbetsvilja samt ett engagemang för den egna stadsdelen. Utifrån studiens syfte, att belysa viktiga faktorer för förändringarna i Lindängen, så ser jag framförallt tre utmaningar för denna process.

1. Det finns en konflikt mellan framförallt äldre och yngre i området samt mellan yngre och tjänstemän. Denna iakttagelse grundar sig framförallt i observationer och samtal med tjänstemän som arbetar inom stadsutveckling Fosiestråket. Bland annat ungdomars reaktion på trygghetsvandringen under våren 2011 och tjänstemäns uppfattningar om att ungdomar inte känner sig välkomna och tilltalade av Lindgårdens mötesplats.

2. Samtliga målgrupper känner inte att de får komma till tals.

Att ungdomar vid flera tillfällen påpekat att de vill ha en mötesplats visar på att de inte känner sig hörda. Om ungdomar känner sig speciellt åsidosatta, är det kanske viktigt att uppmärksamma denna fråga specifikt. Det finns dock moment i dialogen där ungdomar har fått möjlighet att delta. Vid det tillfälle av dialogen där boende var med och medbeslöt om arbetes fortsatta riktning, var representanter för samtliga målgrupper inbjudna för att delta (Altundal, 2011).

3. Målgruppen ungdomar verkar inte ha nåtts av information som berör deras möjligheter att delta. Vid trygghetsvandringen deltog som tidigare nämnt inga ungdomar. De fanns dock i centrumet och umgicks. (observation, 2011). Som observatör fick jag upplevelsen att de ungdomar som befann sig i centrumet inte visste varför vi som deltog under trygghetsvandringen befann oss där. Vid ett annat observationstillfälle framkom att ungdomar efterfrågade möjligheter till hjälp med att söka arbete. Eftersom att man inom stadsdelen arbetat aktivt med just denna fråga handlar det alltså inte om att möjligheten inte finns (Fosie stadsdelsförvaltning 2011), däremot verkar vetskapen om hjälpen saknas (observation, 2011). Det kan även vara så att denna punkt egentligen hör samman med den förra, i att de berörda inte känner att de får komma till tals. Så som Statens Offentliga Utredning, SOU (2000) skriver, kan viljan att delta minska om man inte upplever att man får bidra eller blir heard.

Utifrån det material som samlats in för studien ser jag framförallt fem övergripande möjligheter för utvecklingen i Lindängens centrum:

1. Boende kan mötas över åldersgränser.
2. Samtliga målgrupper känner att de får komma till tals.
3. Utnyttja många kanaler för att få ut sitt budskap.
4. Samverka med boende i fråga om arbetsmöjligheter.
5. Ungdomar som en uttalad del av satsningen

1. Boende kan mötas över åldersgränser

Precis som Sadiye säger är allaktivitetshuset i Lindängen ett forum där boende i olika åldersgrupper kan samlas och lära känna varandra. Genom att utnyttja en befintlig lokal, så som en skola, som ändå står tom under kvällstid kan man bespara resurser. Både observationerna och samtal med ansvariga för dialogen har visat på att de finns konflikter mellan framförallt yngre och äldre. Elisabeth Lilja (2000) menar att grannskapet kan utgöra en tyngd istället för en plats för möten med andra boende. En mötesplats som riktar sig till alla åldersgrupper kan leda till att boende känner större samhörighet med varandra, en väl så viktig aspekt som att känna samhörighet med tjänstemän och andra aktörer. , liksom att marknadsföra tillfällena ordentligt. Fosies Facebooksida är en kanal som används för att informera om evenemang på allaktivitetshuset, vilket kan underlätta så att man i större utsträckning kan nå ut till flera olika åldersgrupper i området (Ligneman, 2011). Aktiviteterna har en bredd och kan locka boende i flera åldersgrupper. De är även planerade utifrån boendes önskemål. Den främsta målgruppen är idag kanske framförallt skolbarn och skolungdomar (Vårt Fosite). För att öka bredden på åldersgrupper kan man locka med specifika aktiviteter och evenemang av olika karaktär. Enligt Vårt Fosite (referens) finns det i dagsläget redan ett relativt brett urval av aktiviteter. Något som kan tillföras är satsningar där olika åldersgrupper kan delta i samma aktivitet, annars är kanske risken att olika åldersgrupper brukar lokalen under olika tider. En stor fördel med allaktivitetshuset är att personer som vill bidra med en aktivitet kan anordna endast ett eller några tillfällen. Det kan vara en chans för boende att starta upp egen verksamhet eller ge inspiration och idéer. Att evenemangen är gratis för besökare gör att kostnader inte blir ett hinder för brukare (Vårt Fosite).

2. Samtliga målgrupper känner att de får komma till tals.

För att lyckas skapa tillit både mellan boende och mellan boende och tjänstemän är det viktigt att alla målgrupper känner att de kan komma till tals (SOU, 2000) och att de har tillgång till information om kommande tillfällen och resultat av tidigare tillfällen (Ranger, 2007). I själva dialogprocessen är, det med tanke på förra punkten, särskilt intressant att se vad workshops kan leda till om representanter från samtliga åldersgrupper kan delta. Genom att företräda olika intressen kan samhörigheten med andra öka ytterligare. Det kan ge en djupare förståelse för andras infallsvinklar och nya sätt för boende att kommunicera med varandra (Ehn, 2008). Detta är ett arbete som såklart innebär att prioriteringar av vilka resultat som kan förverkligas måste göras. Om önskemål är för stora för att kunna realiseras är en vinst att tjänstemän har möjlighet att direkt kommunicera ut detta. Den insats där representanter från olika åldersgrupper av boende och företagare fick ena kring insatsområden som skulle prioriteras i södra Fosies vidare utveckling, var ett sätt att låta flera målgrupper komma till tals (Altundal, 2011). En del i arbetet för att skapa tillit innefattar också att genom olika medium presentera vilka resultat dialogen har gett hittills, vilket leder vidare till nästa punkt.

3. Utnyttja många kanaler för att få ut sitt budskap.

En av utmaningarna jag tryckte på för utvecklingen av Lindängen var att ungdomar inte verkar ha fått/tagit del av information kring möjligheter att påverka. Att närma sig olika målgrupper kan kräva olika kanaler då olika åldersgrupper kan använda olika medium för att hämta information. Oavsett hur man närmar sig målgrupper är det viktigt att veta vilka signaler detta sänder ut till dem och till andra. Facebook är ett sätt informera om kommande mötestillfällen och interaktiva kanaler gör det lättare att få respons. Biblioteket som finns i Lindängens centrum har använts för att både samla in synpunkter och visa upp tidigare resultat och utgör en viktig samlingspunkt (Fosie stadsdelsförvaltning, 2011). Biblioteket kan användas för både bestående information i form av bilder och text, samt att hålla samtal på plats. Möjligheternas Lindängen är en bra plats för möten, men som Katja Ligneman (2011) sa att ett hinder i användandet av Facebook är att de ansvariga trots allt tillhör en myndighet, kan lokalen för Möjligheternas Lindängen kanske upplevas som lite hård för mer lättsamma möten. Genom att samarbeta med Fosie stadsdel och utnyttja redan befintliga kanaler, minskar krav på resurser som annars kan utgöra ett hinder för att hålla många kanaler öppna. Då processen är lång kan det vara viktigt att visa upp positiva resultat som framkommit ur processen.

4. Samverka med boende i fråga om arbetsmöjligheter.

En potential som jag ser med dialogprocessen är att ge boende möjlighet att bli medarbetare i projekt. Det finns möjligheter att involvera boende vad gäller arbetstillfällen i södra Fosie. Ett tillfälle är Lindängelund, där det kommer att krävas personal för att driva parken (Gatukontoret Malmö, 2009). Ungdomar har efterfrågat möjlighet till hjälp vid jobbsökande. En sådan insats kunde samordnas med både kommun och verksamma i stadsdelen. Genom ett sådant samarbete går det kanske att hitta möjligheter till arbeten eller praktikplatser. Med Allaktivitetshuset som plattform skulle det kanske kunna finnas möjligheter både till hjälp med att söka jobb och kanske även till att låta potentiella arbetsgivare möta arbetssökande. En förutsättning för att detta ska fungera är givetvis att det finns resurser, men genom ett samarbete mellan kommun och företag kan resursfrågan underlättas.

5. Ungdomar som en uttalad del av satsningen

Att ungdomar i området vill ha en mötesplats har framkommit tydligt utifrån både material jag läst inför uppsatsen, samtal och intervju med Områdeskontoret Möjligheternas Lindängen, den radiointervju av Sveriges Radio som beskrivits i uppsatsens femte kapitel, samt från observationer som jag gjort i området. Ett stort problem som jag ser i Lindängen är att ungdomar sägs sakna framtidsstro (Altundal, 2011; Sveriges Radio, 2011; Fosie stadsdelsförvaltning, 2011). Att som sextonåring behöva tappa tron på sin framtid är skrämmande. Ungdomar i området har förutom en fritidsgård efterfrågat hjälp till att söka jobb, vilket är ett tydligt tecken på att de vill åstadkomma något. Det finns därför stark potential, genom ett genuint intresse, att ha en givande dialog med ungdomar om en mötesplats. Allaktivitetshuset som är relativt nyöppnat verkar ha hunnit bli väldigt lyckat. Kanske kommer denna plats att bli viktig som mötesplats för ungdomar. I Hermodsdal, som ligger nära Lindängen i Fosie, finns ett väldigt lyckat referensprojekt att hämta inspiration ifrån. Genom en framtidsverkstad var ungdomar i området med och byggde upp Lilla Växthuset från början. De har sedan varit involverade i hela utvecklingsprocessen och driver idag själva fritidsgården. De deltagande menar själva att projektet bidrog med en tro på att man kan vara med och förändra och fritidsgården har såklart betytt mycket även för ungdomar som inte var med i själva dialogprocessen (Fosie Stadsdelsförvaltning, 2008).

7.6 Lindängelund.

För utvecklingen av Lindängelund rör dialogarbetet en konkret fråga (Hjertberg, 2011). Till skillnad från i Lindängens centrum, där boende själv har varit med och formulerat insatsområdena (Altundal, 2011), har arbetet för Lindängelunds utveckling rört frågan kring aktiviteter som brukare eftersöker där. Arbetet har till stor del bestått av att tillhandahålla information, för att kunna konsultera brukare angående aktiviteter (Hjertberg, 2011). För att lyckas nå brukare har man gjort ett stort arbete där man jobbat med flera olika kanaler och metoder. En stor hjälp på vägen har varit visuella hjälpmedel som, utan att påverka brukaren, ska kunna underlätta för brukaren att besvara frågan (Hjertberg, 2011). En stor del av värdet ligger i att så pass många har kunna uttrycka sin åsikt, då parken är menad att rikta sig till många olika målgrupper. Då Birgitta Hjertberg (2011) menar att samma önskemål kommit upp många gånger, är det stor chans att många kommer känna sig tilltalade av Lindängelunds park som mötesplats, liksom att de har fått vara med och utforma parken. Precis som Hjertberg (2011) säger är en mer riktad dialog ett sätt att utveckla samarbetet med brukare ytterligare. I nuläget verkar den tänkta dialogen framförallt att göras med föreningar, som kan ha ett intresse för exempelvis ekologisk odling, och skolor (Hjertberg, 2011).

Då det kommer dröja flera år innan parken "står klar" kan det vara extra viktigt att bibehålla en kontakt med boende. I planerna för Lindängelund finns det med en utställningsyta. Denna kommer att fungera som en plattform för utställningar, mässor, för att behandla frågor om odling och grönt tänk etc. (Gatukontoret Malmö, 2009). Som ett incitament för brukare att delta har de ansvariga i projektet använt dragplåster, ett bra sätt att väcka ett intresse hos brukarna (Hjertberg, 2011). Genom att använda många olika kanaler och flera olika tillfällen har man inte bara kunna nå många brukare, utan även visa på en kontinuitet. Förutom att erbjuda skriftlig information, har de ansvariga befunnit sig på plats och i närområdet vid flera tillfällen. Då det dessutom har funnits tjänstemän med flera professioner, har de boende kunnat få konkreta svar på frågor (Hjertberg, 2011), en viktig aspekt vid brukardeltagande (Arnstein, 2011). Det verkar även ha haft en lugnande inverkan på de ansvariga själva, då de inte har behövt känna oro över att inte kunna leverera ett korrekt svar (Hjertberg, 2011).

Att anlägga en park i Lindängelund medför att det finns en viktig nod i södra Fosie, vilket tidigare saknats så långt ute. Det innebär att fler kommunikationer måste anläggas så att fler kan besöka platsen. Detta ökar både tillgängligheten och förhoppningsvis även flöde av människor i området som nu ligger väldigt avskilt och utan tydliga förbindelser med stråk. Så som Vaughan och Hillier (2007) och Marcus (2007) skriver krävs det både målpunkter och goda kommunikationer för att platser ska kunna besökas väl och människor ska kunna mötas.

7.6.1 Slutsats: Lindängelund

För utvecklingen av Lindängelund ser jag framförallt fyra övergripande möjligheter och utmaningar att satsa på:

1. Kopplingen till resten av Fosie behöver stärkas. Observationerna har visat att det saknas tydliga ingångar till Lindängelund från resten av södra Fosie. Den bullervall som finns mellan bostäderna och rekreationsområdet döljer det som ska bli en viktig mötesplats och park för boende i området. För att stärka kopplingen krävs en fysisk förändring som underlättar tillkomligheten, men det skulle även behövas en mer tydlig symbolisk koppling än det i nuläget finns.

2. Boende från andra stadsdelar behöver lockas dit. För att parken ska få den genomslagskraft och utgöra en viktig nod för både boende i området och från andra delar av staden/landet måste parken bidra med något som sticker ut.

Den botaniska trädgården är ett självklart dragplåster som får hjälp på traven med ett utbud av aktiviteter som brukare själv har varit och valt ut.

1. Att locka boende från andra stadsdelar.
2. Direkt samarbete med boende i området.
3. Barn som bor i området får vara med och odla
4. Stärkt koppling till södra Fosie.

1. Att locka boende från andra stadsdelar.

Den starkaste anledningen för att locka boende från andra stadsdelar är att bidra med besök till området utifrån. Detta är ett sätt att bidra till större kännedom om området bland människor som annars inte rör sig i stadsdelen (Lilja, 2000; Madanipour, 2003; Franzén, 2008; Molina, 2008; Strömblad, 2008). Parken kommer att göras i ordning i olika etapper (Gatukontoret Malmö, 2009). För att behålla ett intresse kan det vara viktigt att locka till sig folk vid fler tillfällen, eftersom att det kommer dröja länge innan själva parken har växt till sig. Genom att ha återkommande evenemang som lockar besökare samt att utnyttja utställningsplattformen för att bidra med uppdatering om läget och för att besökare ska kunna följa parkens (tänkta) framväxt kan ett intresse hållas uppe. Vid öppningen av parken skulle exempelvis resultatet av brukardialogen kunna visas upp. Det kunde finnas en hemsida med information om evenemang etc. för att framförallt folks som inte bor i närheten kan ta del av kommande aktiviteter. Lindängelunds park ska framförallt generera en mötesplats som så många som möjligt kan känna tillhörighet till. Genom att utveckla olika teman i parken kan olika målgrupper känna sig lockade (Gatukontoret Malmö, 2009). Området kommer bli en plats med förutsättningar att skapa aktiviteter och engagemang för många. Dessa aktiviteter som varar under en längre tid kan bli ett sätt att hålla en fortsatt dialog. Ett exempel är att anordna skattjakter. Detta kan utgöra en del av ett bredare perspektiv där fler malmöbor kan engagera sig och lära känna nya delar av staden. Kanske kan man även göra detta till en del i olika tävlingar.

För projektet trycks i vissa stycken på vikten av att tillföra en vardaglig mötesplats för boende. Det verkar dock lika viktigt att kunna erbjuda en plats för alla malmöbor, samt locka långväga besökande (Gatukontoret Malmö, 2009). För att lyckas med att skapa en park som de boende känner sig särskilt sammanhöriga till parken är det viktigt att dessa känner sig delaktiga i utvecklingen och samhöriga med platsen (Healey, 2006). Det är såklart en viktig aspekt att locka besökare till en stadsdel, vilket tillför mer igenkännande där. Men det är lika viktigt att de som bor där stolt kan visa upp sin park.

2. Direkt samarbete med boende i området.

Genom att gå från konsultation och dialog till direkt samarbete med de boende kan arbetet få en ännu större genomslagskraft, både inåt- och utåtsett. Ett direkt samarbete kan för de deltagande innebära ett betydelsefullt nätverk av kontakter (Huddinge kommun, 2007). Projektet innebär möjligheter för att arbeta med brukarsamverkan såväl under projektets tid som efter. Genom egna odlingslotter och utbyte av idéer kan boende i området visa upp sina lotter för besökare och samverka med varandra. Att utbyta idéer och växter, visa upp sina trädgårdar för besökare, ha studiebesök för skolklasser etc ger boende en stark roll i parken, samt medför en pedagogisk aspekt. Det är också ett sätt att ge området en stark symbolisk förankring i området. För att driva anläggningen kommer personal krävas (Gatukontoret Malmö, 2009), vilket är ett ypperligt tillfälle att ta vara på lokal arbetskraft. Detta är ett sätt att ge personer med svårigheter att komma in på arbetsmarknaden en chans. Personer som bor i och känner till området kan även guida på ett bra sätt och tipsa om andra sevärdheter i området etc.

3. Barn som bor i området får vara med och odla.

I utvecklingen av den botaniska trädgården i Lindängelund, skriver Malmö Stad att ett pedagogiskt tillvägagångssätt med planteringar är en tanke för brukarperspektivet (Gatukontoret Malmö, 2009). En del av parken kan finnas till förfogande för skolklasser i området för att odla. Detta är ett sätt att lära sig om både växter och hälsa, samt att barnen blir en del av parkens utveckling. Det är därför också ett sätt att känna en koppling till och samhörighet med sitt bostadsområde. Det kanske också kan bli ett samarbetsprojekt med skolbarn från andra stadsdelar, där barnen visar upp sina områden för varandra.

4. Stärkt koppling till södra Fosie.

På vilket sätt och varför? Tack vare processen får parken en mental eller symbolisk koppling till resten av Fosie, men det krävs en starkare rumslig koppling. I nuläget kan det tyckas vara lättare att ta sig till Lindängelund från motorvägen och således är kopplingen till grannområdet Svågertorp tydligare. Båda angreppssätten har en positiv inverkan på utanförskap. Den symboliska kopplingen tillför att boende kan känna en större samhörighet med platsen (Byrne, 2005) och grundar sig i detta fall mycket i möjligheten att kunna påverka. En fysisk koppling gör att andra besökare utifrån kan besöka platsen, vilket ökar flödet av människor. Ett sätt att stärka den symboliska kopplingen är, som Gatukontoret i Malmö (2009) menar, att föra ut element från parken längs Fosiestråket. På så sätt kan detta stråk utgöra både en viktig fysisk och symbolisk koppling. Så som Gatukontoret, Malmö (2009) trycker på krävs även en starkare fysisk koppling i form av exempelvis bättre kollektivtrafik som kommer närmre parken.

8. Avslutande slutsatser

Denna uppsats går inte djupt in på metoderna för brukardialog i förändringsprocesser, utan fokuserar istället på vad ämnet kan tillföra i ett större sammanhang. Uppsatsen förhåller sig sammanhängande till två faktorer som ses som avgörande för hur brukardeltagande bör ta form: Segregation och utanförskap. För att fördjupa förståelsen för vad de två studerade processerna innebär för de boende i området, skulle intervjuer med boende i området behöva göras.

Det finns en fara både i att påtala och förneka segregation och utanförskap. Segregation tar form på olika sätt, exempelvis genom rumsliga avgränsningar (Franzén, 2008). Problematiken ligger i hur detta påverkar tillgången till olika kontexter och hur ju färre kontexter man har tillgång till, ju mindre information har man tillgång till (Madanipour, 2003; Byrne, 2005; Strömblad, 2008).

Delaktighet, motsatsen till utanförskap, bygger på delad makt (Byrne, 2005) och ömsesidigt erkännande (Franzén, 2008). För att bryta känslor av utanförskap är möjligheten att kunna påverka sin närmiljö en viktig bit (Fosie Stadsdelsförvaltning, 2001), men även hur andra ser på området (Lilja, 2000; Molina, 2008).

Medborgardialoger innebär, förutom en möjlighet för brukare att kunna påverka, en långsiktighet som kan bidra till en enad vision om hur utvecklingen ska ske (Healey, 2006). Genom att bidra till tillit och större förståelse för andra aktörer kan symboliska hinder brytas (SOU, 2000). Dialog leder till tillit, men bygger också på förtroende (Ranger, 2007). Nyckeln till såväl dialog som till att motverka utanförskap ligger i ömsesidig respekt och är grundläggande (SOU, 2000; Franzén, 2008).

För att välja metod vid dialog är det viktigt att ha målet med arbetet klart för sig (Ranger, 2007). Gäller det en längre process bör man ha en röd tråd som hela processen kan stödja sig mot (Al-tundal, 2011). I arbete med brukardeltagande krävs konkret information och ärlighet och det är viktigt att brukarna vet om i vilken grad de kan påverka (Healey, 2006). Om ett konkret mål med arbete saknas, eller om det inte kommuniceras ut, riskerar man att andra deltagande parter tappar intresset för projektet eller tron på de ansvariga (Arnstein, 2011).

För utvecklingen av Lindängen är en av utmaningarna att skapa tillit mellan både boende och boende och mellan boende och tjänstemän. Detta glapp verkar, framförallt, grunda sig i ungas upplevelse av att vara åsidosatta. I Lindängelunds utveckling ligger en utmaning i att koppla samman området bättre med omgivande områden, både fysiskt och symboliskt. Detta för att området ska få en stark genomslagskraft. Tillsammans kan de två processerna bidra till både en större känsla bland boende att kunna påverka, och en mer nyanserad bild av området bland boende från andra delar av staden/landet, på grund av ett större besök utifrån.

De två studerade projekten är starka och kan medföra stora vinster ur ett socialt hållbarhetsperspektiv. Processerna är två exempel på hur beslutsfattningar kan hamna närmre brukarnas förväntningar och behov. För båda processerna finns stora möjligheter att gå från dialog till direkt samarbete, med förutsättningen att det finns ekonomiska resurser. För båda projekten ligger de färdiga resultaten långt fram i tiden, men det skulle ändå vara intressant att läsa en utvärdering där brukarnas tankar både om hur själva dialogprocessen har fungerat finns med och vilka vinster de själva har sett av insatserna.

9. Källförteckning

9.1 Litteratur

Fosie Stadsdelsförvaltning. (2001). *Fosie: Från folkhem till miljonprogram*. Fosie stadsdelsförvaltning.

Fosie stadsdelsförvaltning/Malmö stad. (2008). SÖM Fosie, *Samverkan & delaktighet - Hållbar stadsutveckling*. Profiltryckeriet i Malmö AB.

Franzén, M. (2008) *Problemet segregation: en orättvis jämförelse* i Magnusson, L. (red) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Gehl, J. (2006) *Life between buildings* (6:e upplagan), Arkitektens Forlag. The Danish Architectural Press.

Healey, P. (2006) *Collaborative Planning, Shaping places in fragmented societies*. Palgrave Macmillan, New York.

Jacobs, J. (2005) *Den amerikanska storstadens liv och förfall*, Daidalos, Göteborg

Khakee, A. 2000. *Samhällsplanering*. Studentlitteratur.

Krag Jacobsen, J. (2002) *Intervju: konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Kylén, J. (2004). *Att få svar - intervju, enkät, observation*. Bonnier utbildning AB, Stockholm.

Lantz, A. (1993). *Intervjumethodik*. Lund: Studentlitteratur.

Madanipour, A. (2003) *Public and private spaces of the city*. Routledge, New York.

Molina, I. (2008) *Den Rasifierade staden* i Magnusson, Lena (red) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Strömblad, P. (2008) *Att studera segregationens konsekvenser* i Magnusson, Lena (red) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Wallén, G. (1996). Kapitel 4: *Kvalitativ metodik. I: Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

9.2 Elektronisk litteratur

Arnstein, S. (2011). *A ladder of citizen participation* i LeGates T & Stout F (red) *The city reader*. Routledge, New York.

Buss, Terry F. (Editor); Redburn, F. Stevens (Editor); Guo, Kristina (Editor) (2006). *Modernizing Democracy : Innovations in Citizen Participation*. Armonk, NY, USA: M.E. Sharpe, Inc. Tillgänglig: <http://site.ebrary.com/lib/malmoe/Doc?id=10178136&ppg=42> (2011-10-25).

Byrne, David (2005) *Social Exclusion* (2nd Edition). Berkshire, GBR: McGraw-Hill Education. Tillgänglig: <http://site.ebrary.com/lib/malmoe/Doc?id=10161354&ppg=136> (2011-10-25).

Delshammar, T. (2005) *Kommunal parkverksamhet med brukarmedverkan*. Uppsala. Tillgänglig: <http://pub.epsilon.slu.se/975/1/Slutversion.pdf> (2011-09-22).

Ehn, P. (2008). *Participation in design things*. Malmö: School of arts and communication. Tillgänglig: http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/7196/Ehn_Participation.pdf (2011-09-22).

Fosie Stadsdelsförvaltning (1) (2011:3) *Stadsdelstidningen Vårt Fosie*. Malmö stad. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.29c3b78a132728ecb52800022047/V%C3%A5rt+Fosie+3+2011%2C+1%C3%A5g.pdf> (2011-10-26).

Fosie Stadsdelsförvaltning (2) *Verksamhetsberättelse 2010*. Fosie stadsdelsförvaltning, Malmö stad. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.77b107c212e1f5a356a800029721/%C2%A7+28+Verksamhetsber%C3%A4ttelse+2010.pdf> (2011-10-28).

Gatukontoret, Malmö (2009). *Program för Malmö botaniska trädgård i Lindängelund*. Malmö stad. Tillgänglig: http://www.malmo.se/download/18.72bfc4c412fc1476e02800048715/MBT_A4_110713-dig-sv.pdf (2011-09-22).

Huddinge kommun (2007). *Handbok i delaktighet - Från vision till verklighet*. Huddinge kommun. Tillgänglig: http://www.huddinge.se/Global/kommun_och_politik/hallbar_utveckling/delaktighet/Handbok_delaktighet_low.pdf (2011-09-22).

Knutman R, Linstrii M (2007). *Medborgardialog på Lindängen/ Södra Fosie*. Stadsbyggnadskontoret Malmö. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.5d8108001222c393c008000130509/6008+Medborgardialog+bilaga+4.pdf> (2011-09-22).

Lilja, E. (2000). *Periferi och Identitet - den moderna förortens paradox*. Stockholm universitet. Tillgänglig: <http://people.su.se/~elilj/artikel%20Periferi%20och%20identitet.pdf> (2011-09-22).

Malmö Stadsbyggnadskontor. (2010). *Stadsutveckling Fosiestråket - Dialog-Pm: 2010:1*. Malmö stad.

Marcus, L. (2007) - *social housing and segregation in Sweden - from residential segregation to social integration in public space*. I *The spatial syntax of urban segregation*. London
Tillgänglig: <http://discovery.ucl.ac.uk/3445/1/3445.pdf> (2011-09-16).

Mean M & tims C. (2005) *People make places: growing the public life of cities*. London.
Tillgänglig: http://www.demos.co.uk/files/Demos_PMP_Final_02.pdf?1240939425 (2011-09-22)

Moore, R.C. & Cosco, N.G. (2007). What makes a park inklusive and universally designed? A multi-method approach. In C. Ward Thompson and P. Travlou (Eds.) *Open space People space* (p. 85-110). London: Taylor and Francis.

Ranger, A (2007). *Plan och process - handbok i dialoginriktad planering*. Länsstyrelsen i Skåne län. Malmö. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/pluskatalogen/%C2%A7NR%C2%A7rdonlyres%C2%A7D46C9AF4-4D1F-46EB-9A89-6D7E7F9008E3%C2%A7132602%C2%A7planochprocess.pdf> (2011-09-22).

Statens offentliga utredningar (SOU). (2000). *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Stockholm. Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/06/24/1c43643c.pdf> (2011-09-22).

Vaughan, L & Hillier B (2007) *The city as one thing* i *The spatial syntax of urban segregation*. Tillgänglig: <http://discovery.ucl.ac.uk/3445/1/3445.pdf> (2011-09-16).

www.malmo.se (1) <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Statistik-om-Malmo/C-Omradesfakta-for-Malmo/Omradesfakta-2008-rev.-areal--och-biluppgifter/Fosie-08.html>

www.malmo.se (2) <http://www.malmo.se/allaktivitetshusetlindangen>

[www.malmo.se \(3\) http://www.malmo.se/download/18.77b107c212e1f5a356a800071997/folder-low.pdf](http://www.malmo.se/download/18.77b107c212e1f5a356a800071997/folder-low.pdf)

9.3 Muntliga intervjuer

Altundal, Sadiye, Områdeskontoret Möjligheternas Lindängen: 2011-09-06.

Hjertberg, Birgitta, Informatör - Gatukontoret, Malmö stad: 2011-09-15.

Ligneman, Katja, Informatör - Fosie stadsdelsförvaltning: 2011-09-15.

9.4 Radiointervju

Sveriges radio (2011) *Inte tryggt i Lindängen trots många försök*. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=4185&artikel=4729134> (2011-10-26).

9.4 Föreläsningar

Graham, Trevor. (2010) Augustensborgs utveckling. Malmö Högskola.

Mårtensson, Fredrika. (2010-09-13). Observationens roll i ett fältarbete. SLU, Alnarp.

9.5 Observationer

Cirka 15 observationer genomförda under våren mellan januari och april 2011.

Trygghetsvandring i Lindängen 2011-03-30.

9.7 Bilder

1. <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Fosie/Internationellt-samarbete/SOM-Fosie/Bakgrund.html>

2. <http://partnerships.org.uk/guide/ideas.htm>

5. <http://www.facebook.com/viifosie?ref=ts#!/photo.php?fbid=10150308358300850&set=a.10150302070865850.387832.188497785849&type=3&theater>

8-9. <http://www.malmo.se/Medborgare/Idrott--fritid/Natur--friluftsliv/Natur--och-rekreationsomraden/Malmo-Botaniska-tradgard.html>

10. <http://www.facebook.com/viifosie?ref=ts#!/viifosie>

Om ingen källa anges är bilderna tagna av författaren.